

เมื่อผู้ปกครองสถาปนาตนเป็นรัฐ: ข้อหา “ยุยงปลุกปั่น” กับ
การบังคับใช้กฎหมายแบบอำนาจนิยมในประเทศไทย
When the rulers become the state: Sedition Law and
Authoritarian Regime in Thailand

นพพล อาชามาส
ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน 66/4 ซ.ลาดพร้าว 16 แขวงจอมพล
เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

Noppon Archamas
Thai Lawyers for Human Rights 66/4 Lat Phrao 16, Chom Phon,
Chatuchak, Bangkok 10900 Thailand
e-mail : noppon.arc@gmail.com

Received 6 July 2018, Revised 26 October 2018, Accepted 30 October 2018

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้พิจารณาพัฒนาการของตัวบทและการบังคับใช้ข้อหาประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 116 หรือข้อหายุยงปลุกปั่น ซึ่งอยู่ในหมวดความผิดต่อความมั่นคงของรัฐ อย่างสัมพันธ์กับ ประวัติศาสตร์และบริบททางการเมืองของประเทศไทย โดยต้องการชี้ให้เห็นว่าข้อกล่าวหานี้เป็นมรดก ตกทอดจากการตรากฎหมายในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่กรอบคิดเรื่องรัฐ รัฐบาล และ ผู้ปกครองรัฐ ยังไม่ได้แยกออกจากกัน ลักษณะการบังคับใช้ข้อหานี้ยังสัมพันธ์กับลักษณะการใช้ อำนาจของผู้ปกครองในแต่ละช่วงเวลา ข้อหามาตรา 116 ถูกใช้อย่างเข้มข้นมากขึ้นในช่วงยุค รัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยเฉพาะการใช้ร่วมกันกับข้อหาเรื่องการกระทำการอันเป็น คอมมิวนิสต์ในอดีต และยังปรากฏคดีจำนวนหนึ่งในช่วงหลังการรัฐประหาร 2549 ภายใต้บริบทความ ขัดแย้งทางการเมืองระหว่างสีเสื้อ จนกระทั่งในช่วงหลังรัฐประหารของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) การใช้ข้อกล่าวหานี้ก็พุ่งสูงขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อน

คดีที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพในการแสดงออกและเสรีภาพในการ ชุมนุม โดยเฉพาะการแสดงออกในทางวิพากษ์วิจารณ์หรือคัดค้านผู้ปกครองในขณะนั้น ผู้ปกครอง โดยเฉพาะหลังการรัฐประหาร ได้ใช้ข้อกล่าวหาเป็นเครื่องมือในการยับยั้งเสรีภาพในการแสดงออก

และสร้างภาระทางคดีให้กับผู้ถูกกล่าวหา พร้อมกับการตีความข้อกล่าวหานี้ประหนึ่งว่ารัฐบาลหรือผู้ปกครองกลายเป็น “รัฐ” เสียเอง และความมั่นคงของผู้ปกครองกลับกลายเป็น “ความมั่นคงของรัฐ” การทำความเข้าใจการใช้ข้อหายุยงปลุกปั่นอย่างมีประวัติศาสตร์ จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสะท้อนถึงระบอบอำนาจนิยมในบริบทการเมืองไทยได้อีกแง่มุมหนึ่ง

คำสำคัญ: ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 116, ยุยงปลุกปั่น, เสรีภาพในการแสดงออก, ความมั่นคงของรัฐ, อำนาจนิยม

Abstract

This article considers the improvement of laws and forces in the charge of Article 116 of Thai Criminal Code or Sedition law that relates to Thailand history and political context. This charge seems to be associated to ruler regimes and power patterns of respectively periods. The charge of article 116 was more acute force in the period of General Sarit Thanarat coup d’etat; especially using with communist suppression. There were also some of the same charges after coup d’etat in the year 2006 under the conflict against colors of shirts. By the time of National Council for Peace and Order (NCPO), the charges were be law forced of more than ever.

Most of the cases were about political assembly and freedom of expression; especially in criticism or protest against the ruler. Rulers in different period use this charge as Strategic Lawsuits Against Public Participation (*SLAPPs*) and the accused with interpreting the charge as of the ruler was the state itself and security of the rulers was as of the public security. Therefore, understanding sedition charge by political history is a way of reflecting authoritarianism regimes in Thailand context.

Key words: Article 116 of Thai Criminal Code, sedition, Freedom of expressions, state security, authoritarianism

1. บทนำ

“ผู้ใดกระทำให้ปรากฏแก่ประชาชนด้วยวาจา หนังสือหรือวิธีอื่นใดอันมิใช่เป็นการกระทำภายในความมุ่งหมายแห่งรัฐธรรมนูญ หรือมิใช่เพื่อแสดงความคิดเห็น หรือติชมโดยสุจริต

(1) เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกฎหมายแผ่นดินหรือรัฐบาล โดยใช้กำลังข่มขืนใจหรือใช้กำลังประทุษร้าย

(2) เพื่อให้เกิดความปั่นป่วนหรือกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชนถึงขนาดที่จะก่อความไม่สงบขึ้นในราชอาณาจักร หรือ

(3) เพื่อให้ประชาชนล่วงละเมิดกฎหมายแผ่นดิน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี”

ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 116 หรือที่ถูกเรียกสั้นๆ ว่าข้อหา “ยุยงปลุกปั่น”¹ กลายเป็นข้อกล่าวหาที่ได้รับความสนใจและถูกพูดถึงเพิ่มมากขึ้น ภายหลังการรัฐประหารของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ในปี 2557 อย่างน้อยในแวดวงผู้สนใจสถานการณ์ทางการเมือง และองค์กรที่ติดตามสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ภายหลังจากมีการนำข้อหานี้มาใช้กล่าวหา นักกิจกรรมและประชาชนที่แสดงออกคัดค้านการรัฐประหารหรือการใช้อำนาจของคณะรัฐประหารจำนวนมาก จนได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าข้อกล่าวหาเรื่องนี้กลายเป็น “เครื่องมือทางการเมือง” ประการหนึ่งในการปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงออกและปราบปราม “ผู้เห็นต่างทางการเมือง” ในยุคของ คสช.²

¹ ในคำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาของนักกฎหมายฉบับต่างๆ ยังไม่ได้มีชื่อเรียกความผิดฐานนี้ตรงกันนัก เช่น คณิต ณ นคร เรียกว่าเป็น “ความผิดฐานบ่อนทำลายความสงบภายใน” ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ เรียกว่าเป็น “ความผิดฐานปลุกปั่นยุยงประชาชน” สุปิ่น พูลพัฒน์ อดีตผู้พิพากษาหัวหน้าศาล เรียกว่าเป็น “ความผิดฐานกระทำแก่ประชาชนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ปั่นป่วน กระด้างกระเดื่อง ล่วงละเมิดกฎหมาย”

² ดูตัวอย่างแถลงการณ์ขององค์กรสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ เรื่องการใช้มาตรา 116 ปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงออก เช่น แถลงของแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล เมื่อเดือนสิงหาคม 2560 .แอมเนสตี้ท่วงไทยใช้ ม“116 ปราบคนเห็นต่าง เรียกร้องให้เสรีภาพสื่อ เข้าถึงจาก ”<https://prachatai.com/journal/72654/08/2017> หรือแถลงของ Human Rights Watch เมื่อเดือนธันวาคม 2560 เรื่อง นักการเมืองถูกตั้งข :ประเทศไทย “อหายุยงปลุกปั่นโดยไม่มีมูลความจริง” เข้าถึงจาก <https://www.hrw.org/th/news/312484/12/12/2017> ความสนใจเรื่องนี้ยังพบได้จากการจัดอภิปรายสาธารณะทำความเข้าใจเรื่องมาตรา 116 เป็นการเฉพาะ อาทิเช่น โครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชน จัดเสวนาหัวข้อ :116 มาตรา “ยุยงปลุกปั่น มั่นคงหรือมั่วฉ่ำ” เมื่อเดือนสิงหาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://ilaw.or.th/node/4610> หรือสมาคมนักข่าว

กล่าวเฉพาะในการศึกษาทางวิชาการ โดยเฉพาะในแวดวงกฎหมายเอง ยังแทบไม่ค่อยมีการศึกษาหรือทำความเข้าใจกฎหมายอาญามาตรานี้อย่างลึกซึ้งมากนัก โดยเฉพาะในมิติอื่นๆ นอกเหนือจากการอธิบายตีความในเชิงตัวบท หรือการพิจารณาแนวทางคำพิพากษาของศาลฎีกา ผู้เขียนเห็นว่าการพิจารณาทำความเข้าใจปัญหาการใช้ข้อหามาตรา 116 ในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ ในด้านหนึ่ง ทำได้โดยการจัดวางข้อหามาตรานี้ลงในบริบททางการเมืองของไทยในระยะยาว เพื่อพิจารณาทั้งในแง่การเปลี่ยนแปลงของตัวบทและลักษณะการบังคับใช้กฎหมายในอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน

โดยทั่วไป งานศึกษาทาง “นิติศาสตร์โดยแท้” มักจะให้ความสำคัญกับการศึกษาถึงเนื้อหาที่ปรากฏในตัวบท และการนำกฎหมายนั้นมาปรับใช้กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ภายใต้การให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจบทบัญญัติของกฎหมายและการปรับใช้กฎหมาย (positive law) ทำให้การศึกษาเน้นไปที่ตัวบท และแนวคำวินิจฉัยของศาลในการอธิบายถึง “ความหมายที่แท้จริง” ของบทบัญญัติเป็นหลัก ในขณะที่การทำความเข้าใจต่อบริบทหรือปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องต่อการเกิดขึ้นของบทบัญญัติ เจื่อนไขทางสังคมในห้วงเวลาที่บทบัญญัติดำรงอยู่ หรือแม้แต่บริบททางสังคมการเมืองที่มีการบังคับใช้บทบัญญัตินี้ดังกล่าว ไม่ค่อยถูกให้ความสำคัญหรือให้ความสนใจเท่าใดนัก³

การทำความเข้าใจกฎหมายในเชิงประวัติศาสตร์ จึงให้ความสำคัญกับเหตุผลและบริบทที่มีส่วนต่อการดำรงอยู่และการบังคับใช้กฎหมายนั้นๆ ในแง่นี้ การปรากฏของตัวบท การแก้ไขกฎหมาย และการขยายตัวของกรอบบังคับกฎหมายในห้วงเวลาหนึ่งๆ จึงไม่ได้ลอยตัวอยู่ในสุญญากาศ หรือเป็นเรื่องราว “นิติศาสตร์โดยแท้” เพียงอย่างเดียว แต่ล้วนสัมพันธ์กับระบอบการปกครองและบริบททางการเมืองในขณะนั้น การตีความตัวบทที่แตกต่างกัน ก็สัมพันธ์กับอำนาจและอุดมการณ์ทางการเมืองในแต่ละห้วงเวลาอย่างมากเช่นกัน

ในกรณีของข้อหามาตรา 116 ก็เช่นกัน ผู้เขียนเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงของตัวบทและความเข้มข้นของการบังคับใช้ข้อกล่าวหานี้ ล้วนสัมพันธ์กับบริบททางการเมืองและลักษณะของผู้ถืออำนาจรัฐในแต่ละช่วงเวลาเป็นอย่างยิ่ง การพิจารณาข้อหานี้อย่างมี “ประวัติศาสตร์” ยังสามารถช่วยสะท้อนภาพของการบังคับใช้และตีความกฎหมายแบบอำนาจนิยมในสังคมการเมืองไทยได้อีกด้วย

นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย จัดเสวนาหัวข้อ อุปสรรคต่อการปฏิรูปประเทศ 116 ปลุกข้อหา มาตรา?" เมื่อเดือนกันยายน 2560 เข้าถึงจาก <https://prachatai.com/journal/73080/09/2017>

³ ดูเรื่องการศึกษากฎหมายกับประวัติศาสตร์ ได้ใน สมชาย บริชาติศิลปกุล, การวิจัยกฎหมายทางเลือก: แนวคิดและพรมแดนความรู้, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558, หน้า 195-248.

บทความนี้มุ่งพิจารณาความเปลี่ยนแปลงของตัวบทในข้อหายุยงปลุกปั่น ที่สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงของระบอบการปกครอง พร้อมทั้งพิจารณาแนวทางการบังคับใช้หรือห้วงเวลาที่ข้อกล่าวหาที่ถูกนำมาใช้เพิ่มมากขึ้นอย่างสัมพันธ์กับบริบทการเมืองในระยะยาว คำถามสำหรับบทความนี้ คือข้อหายุยงปลุกปั่นมีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์กฎหมายที่สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างไร และการกล่าวหาหรือบังคับใช้ข้อหานี้สัมพันธ์กับลักษณะการใช้อำนาจของผู้ปกครองในแต่ละช่วงของประวัติศาสตร์การเมืองไทยอย่างไร

ทั้งนี้ ควรกล่าวด้วยว่าบทความนี้ไม่ได้มุ่งที่จะพิจารณาหาแนวทางการตีความตัวบทกฎหมายที่ “ถูกต้องเหมาะสม” แต่อย่างใด เพียงแต่ต้องการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงและการใช้ข้อกล่าวหาในช่วงต่างๆ โดยเฉพาะการกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองของผู้ปกครองในการใช้กฎหมายแบบอำนาจนิยม

2. พัฒนาการของข้อหา “ยุยงปลุกปั่น” ในฐานะมรดกตกทอดจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์

กล่าวได้ว่ามาตรา 116 ในกฎหมายไทยเป็นมรดกตกทอดประการหนึ่งของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ส่งผลมาถึงยุคปัจจุบัน ข้อกล่าวหาใน “กฎหมายสมัยใหม่” เกิดขึ้นพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงสู่ “ความทันสมัย” (modernization) ของสังคมสยามในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5

ในช่วงเวลาดังกล่าว ภายใต้แรงกดดันจากชาติอาณานิคมและความเปลี่ยนแปลงทางสังคมภายในสยามเอง กฎหมายกลายเป็นส่วนสำคัญที่ชนชั้นนำสยามใช้ต่อรองและสร้างความเป็นสมัยใหม่ โดยด้านหนึ่งเพื่อให้สยามพ้นจากการตกเป็นอาณานิคม ชนชั้นนำได้ดำเนินการปรับรูปแบบของสถาบันและกฎหมายให้ทันสมัยและเป็นระบบ เช่น การจัดทำประมวลกฎหมาย การเปลี่ยนรูปแบบการลงโทษให้อารยะมากขึ้น การปรับปรุงการศาล รวมทั้งลดทอนอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายลง โดยทำให้กฎหมายเผยแพร่สู่สาธารณะมากขึ้นผ่านระบบการพิมพ์ กฎหมายจึงกลายเป็นสถาบันในการบริหารจัดการ และวางอยู่บนความมีเหตุผลมากยิ่งขึ้น ในอีกด้านหนึ่ง โครงสร้างของกฎหมายบางส่วน ยังคงอยู่บนฐานการจัดลำดับช่วงชั้นในสังคมแบบเดิม เพื่อรักษาสถานะของชนชั้นนำเดิมเอาไว้ เช่น กรณีความผิดฐานดูหมิ่นและหมิ่นประมาท ที่ยังคงจำแนกการกระทำและความผิดแตกต่างกันไปตามสถานะทางสังคมของบุคคล และความสัมพันธ์ของบุคคล⁴

⁴ ดูเรื่องกฎหมายไทย อิทธิพลของตะวันตก กับการเปลี่ยนสู่ความทันสมัย ได้ใน Tamara Loos, *Subject Siam: Family, Law and Colonial Modernity in Thailand*, Bangkok: Silksworm Books, 2002. และดูเรื่องระบอบหมิ่นประมาท (defamation regime) ในประเทศไทย ได้ใน David Streckfuss, *Truth on Trial in Thailand: Defamation, Treason and lèse-majesté*, London and New York: Routledge, 2011.

ความผิดข้อหาข่มขู่ปลุกปั่นเดิมนั้น ถูกบัญญัติขึ้นครั้งแรกใน “พระราชกำหนดลักษณะหมิ่นประมาทด้วยการพูดเขียนถ้อยคำเท็จออกโฆษณาการ ร.ศ.118” (พ.ศ.2443 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5) ตามมาตรา 5 ระบุเรื่องการกล่าววาจาหรือโฆษณาข้อความที่ปรารถนาจะให้เป็นเหตุ “อันร้าย” 3 ประการ ให้ถือว่าเป็นความผิด คือ

“ข้อ 1 เพื่อจะยุยงส่งเสริมให้อาณาประชาราษฎร์ทั้งหลาย คิดเอาใจออกห่างจากความซื่อสัตย์สวามิภักดิ์ต่อพระผู้เป็นเจ้า ซึ่งดำรงสยามรัฐมณฑลก็ดี ฤ็เพื่อจะยังให้รัฐบาล ฤ็พระราชประเพณีสำหรับการปกครองบ้านเมือง อันได้ตั้งขึ้นไว้ แล้วตามกฎหมาย ฤ็รัฐมนตรีสภา ฤ็การพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวงตามกฎหมายของสยามรัฐมณฑลนี้ก็ดี ให้เป็นที่หมิ่นประมาทดูถูก ในท่ามกลางประชุมชนทั้งหลายทั่วไป ประการหนึ่ง

ข้อ 2 เพื่อจะยุยงส่งเสริมให้อาณาประชาราษฎร์ทั้งหลาย คิดการเปลี่ยนแปลงแก้ไขพระราชประเพณีราชการ สำหรับปกครองสยามรัฐมณฑล อันได้ตั้งขึ้นไว้ แล้วตามกฎหมาย ในทางใดทางหนึ่งนอกจากทางที่ชอบด้วยกฎหมาย ประการหนึ่ง

ข้อ 3 เพื่อจะยุยงส่งเสริมให้อาณาประชาราษฎร์ทั้งหลาย มีใจเกลียดชังซึ่งกันและกัน แล้วก่อการประทุษร้ายกันต่างๆ ประการหนึ่ง ท่านว่าผู้นั้นกระทำความผิด” (สะกดตามต้นฉบับกฎหมาย)

มาตรานี้กำหนดโทษจำคุกไว้ไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 1,500 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ทั้งมาตรานี้ยังบัญญัติเรื่องเหตุยกเว้นความผิดได้ด้วยสามประการหลัก คือเป็นการแสดงออกให้เห็นว่าการปฏิบัติราชการของรัฐหรือพระราชประเพณีสำหรับปกครองบ้านเมืองอย่างนั้น จะดีกว่าและเป็นที่พอใจกว่า, เป็นการแนะนำให้อาณาประชาราษฎร์คิดการเปลี่ยนแปลงแก้ไขพระราชประเพณีราชการ ซึ่งไม่เป็นที่ห้ามตามกฎหมาย และเป็นการชี้แจงให้เห็นว่าชนบธรรมเนียมราชการอันใดจะทำให้เกิดผลอันไม่ดีแก่อณาประชาราษฎร์ ให้ถือว่าไม่มีความผิดตามมาตรา

จิตติ ดิงศักดิ์ย์ นักกฎหมายคนสำคัญ ชี้ว่าข้อหานี้บัญญัติขึ้นตามนัยแห่งความผิดฐาน sedition ในกฎหมายอังกฤษ ซึ่งหมายถึงความถึงการกระทำใดๆ ที่โฆษณา seditious libel ซึ่งกระทำได้โดยเจตนาที่เรียกว่า seditious intention คือมีเจตนาต่อผลต่างๆ⁵ แต่น่าสังเกตว่าข้อกล่าวหานี้

⁵ ดูในจิตติ ดิงศักดิ์ย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ตอน 1, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บริษัทกรุงสยามพรินติ้งกรุ๊ป

เริ่มแรกถูกออกแบบและจัดวางไว้ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของความผิดเรื่อง “หมิ่นประมาท” ในแง่นี้ข้อหานี้จึงทั้งได้รับอิทธิพลจากตะวันตก และก็ถูกปรับให้เข้ากรอบโครงสร้างความคิดของข้อหาหมิ่นประมาทในบริบทสังคมไทยที่มีการจัดจำแนกบุคคลหรือสถาบันตามลำดับชั้นทางสังคม⁶

ตามคำปรารภใน พ.ร.ก. ฉบับนี้ ระบุถึงสาเหตุถึงความจำเป็นในการออกกฎหมายฉบับนี้ว่า เนื่องจากบ้านเมืองได้พัฒนาการไป ราษฎรได้มีโอกาสแสดงความเห็นของตน ทั้งโดยเรียบเรียงเป็นหนังสือ เขียนไปลงในหนังสือพิมพ์ต่างๆ ซึ่งพบว่ามีทั้งคุณและโทษ ส่วนที่เป็นโทษนั้นคือมีการแสดงความเห็นตนโดยน้ำใจอันทุจริต มิได้มีความเจตนาต่อประโยชน์อันดีแก่บ้านเมืองและประชาชนทั่วไป คำปรารภยังระบุต่อไปว่าในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้มีการออกประกาศว่าด้วยการทิ้งหนังสือและหนังสือพิมพ์ แต่ความในประกาศนี้ยังไม่ได้มีการบัญญัติว่าการที่ทิ้งหนังสือหรือส่งหนังสือไปลงในหนังสือพิมพ์ โดยกล่าวนิพนธ์ว่าประจานกันด้วยความเท็จนั้นจะเป็นความผิดหรือไม่ และจะมีโทษอย่างไร จึงจำเป็นต้องมีการออกพระราชกำหนดฉบับนี้ขึ้นสำหรับวินิจฉัยข้อคดีวิวาทที่จะเกิดขึ้นต่อไป

ในแง่การออกกฎหมายฉบับนี้ จึงเกิดขึ้นภายใต้ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ที่ระบบการพิมพ์เข้าสู่สังคมไทย และการแสดงความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปมีการขยายตัวในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เพิ่มขึ้น⁷ ทำให้สิ่งพิมพ์ต่างๆ กลายเป็นสมรภูมิสำคัญในการเผยแพร่ความคิดและแสดงออกทางการเมืองไปด้วย จึงมีความจำเป็นต้องมี “กฎหมาย” เข้ามามากำกับดูแล

ต่อมาเมื่อมีการจัดทำ “กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127” (ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2451 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5) ซึ่งถือเป็นประมวลกฎหมายสมัยใหม่ฉบับแรกของสยาม ด้วยบทข้อหา “ยุยงปลุกปั่น” จะถูกนำไปบัญญัติอยู่ในมาตรา 104 ซึ่งอยู่ในภาคที่ 2 ว่าด้วยลักษณะความผิด

จำกัด, 2536, หน้า 1124. ขณะที่พนัส ทัศนียานนท์ อดีตคณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งข้อสังเกตเช่นเดียวกันว่ามาตรา 116 ได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมาย Sedition ของอังกฤษ ซึ่งตราขึ้นในสมัยที่ยังปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และข้อหานี้มักถูกนำมาใช้จัดการกับผู้แสดงความเห็นต่อต้านรัฐบาล ปัจจุบันอังกฤษก็มีการยกเลิกกฎหมายนี้ไปแล้ว (ดูบทอภิปรายใน ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ, “กสม.-นักกฎหมาย ชี้ รัฐใช้ ม.116 เป็นเครื่องมือปิดปาก พร้อมจับปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม”. จาก <https://ilaw.or.th/node/4610>) ทั้งนี้ การศึกษาข้อหานี้เปรียบเทียบกับต่างประเทศอยู่นอกเหนือการศึกษาในบทความนี้ แต่ผู้เขียนเห็นว่าการศึกษาเปรียบเทียบเป็นอีกหัวข้อหนึ่งที่นักกฎหมายสามารถศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมต่อไป

⁶ ดูเรื่องระบอบหมิ่นประมาทเพิ่มเติมใน David Streckfuss, Truth on Trial in Thailand: Defamation, Treason and lèse-majesté, London and New York: Routledge, 2011.

⁷ กิจกรรมหนังสือพิมพ์เริ่มขึ้นในปลายสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อมีข่านนาหรืออเมริกัน ได้นำเครื่องพิมพ์จากสิงคโปร์มายังกรุงเทพฯ และโรงพิมพ์จะขยายออกไปนอกวงโบสถ์คริสต์และราชสำนัก ในช่วงทศวรรษ 2410 ก่อนที่ในทศวรรษ 2430-2440 หนังสือพิมพ์และวารสารจะแพร่ขยายออกไปในสังคมอย่างกว้างขวางมากขึ้น ดูใน คริส เบเกอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2557, หน้า 172-73.

ส่วนที่ 1 ว่าด้วยลักษณะความผิดประทุษร้ายต่อพระเจ้าอยู่หัวและพระราชอาณาจักร หมวดที่ 2 ความผิดฐานกบฏภายในพระราชอาณาจักร

“ผู้ใดกระทำให้ปรากฏแก่คนทั้งหลายด้วยประการใดใด โดยเจตนาต่อผลอย่างหนึ่งอย่างใด ที่ว่าต่อไปในมาตรานี้ คือ (1) เพื่อให้ขาดความจงรักภักดีหรือดูหมิ่นต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ดี ต่อรัฐบาลก็ดี ต่อราชการแผ่นดินก็ดี (2) เพื่อให้คนทั้งหลายเกิดความเดือดร้อนและกระด้างกระเดื่อง ถึงสามารถอาจจะเกิดเหตุร้ายขึ้นในแผ่นดินของท่านได้ก็ดี (3) เพื่อให้คนทั้งหลายกระทำการล่วงเลมิต่อพระราชกำหนดกฎหมายก็ดี ท่านให้อำนาจผู้กระทำการอย่างใดโดยเจตนา เช่นว่ามานี้ ลงอาญาจำคุกไม่เกินกว่าสามปี แลให้ปรับไม่เกินกว่าพันบาท ด้วยอีกโทษหนึ่ง”

แม้ตามมาตรา 104 (1) จะกำหนดความผิดจากการดูหมิ่นและการขาดความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เอาไว้ด้วย แต่อนุมาตรานี้ไม่ใช่ส่วนที่เป็นฐานของกฎหมายหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์โดยตรง⁸ โดยมาตรานี้เน้นในเรื่องการคุ้มครองการหมิ่นประมาท ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารราชการแผ่นดินของกษัตริย์มากกว่า⁹

บทบัญญัติที่ถูกพัฒนาขึ้นในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในกฎหมายทั้งสองครั้งนี้ สะท้อนถึงกรอบคิดของระบอบการปกครองในยุคนั้น กล่าวคือกรอบคิดซึ่งมองรัฐ รัฐบาล และองค์พระมหากษัตริย์ ไม่ได้แยกออกจากกัน พระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ถือว่าเป็นองค์อธิปัตย์ในรัฐ เป็นหัวหน้ารัฐบาลในการบริหารประเทศหรือ “บริหารราชการแผ่นดิน” และเป็น “พระเจ้าแผ่นดิน” ดังถ้อยความ “ในแผ่นดินของท่าน” ในอนุมาตรา 2 การที่ข้อหานี้ถูกบัญญัติเป็นส่วนหนึ่งของลักษณะความผิดประทุษร้ายต่อพระเจ้าอยู่หัวและพระราชอาณาจักรและไม่ได้แยกอย่างชัดเจนระหว่างความผิดต่อรัฐ รัฐบาล และพระมหากษัตริย์ จึงสะท้อนถึงกรอบคิดนี้ เพราะการเอาใจออกห่างหรือขาดความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ จึงเท่ากับขาดความจงรักภักดีต่อรัฐบาลและต่อรัฐ หรือการกระด้างกระเดื่องต่อรัฐ จึงเท่ากับการกระด้างกระเดื่องต่อพระมหากษัตริย์เช่นกัน

⁸ มาตราที่เกี่ยวข้องกับความผิดลักษณะหมิ่นประมาทกษัตริย์ฯ ถูกจัดอยู่ในภาคที่ 2 ว่าด้วยลักษณะความผิด ส่วนที่ 1 ว่าด้วยลักษณะความผิดประทุษร้ายต่อพระเจ้าอยู่หัวและพระราชอาณาจักร หมวดที่ 1 ความผิดฐานประทุษร้ายต่อพระบรมราชตระกูล ในมาตรา 98 และมาตรา 100

⁹ ดูความเห็นใน หยุต แสงอุทัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2548, หน้า 246.

นอกจากนั้น “กฎหมาย” ในระบบคิดของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ยังอยู่ในฐานะเป็น “คำสั่งขององค์อธิปัตย์” การทำ “ให้คนทั้งหลายกระทำการล่วงละเมิดต่อพระราชกำหนดกฎหมาย” จึงหมายถึงการทำให้คนทั้งหลายล่วงละเมิดต่อผู้ปกครองไปด้วย ข้อหาขุยก์ปลุกปั่นในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จึงมีลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของการคุ้มครองรัฐ รัฐบาล องค์พระมหากษัตริย์ การบริหารราชการแผ่นดิน และกฎหมายของผู้ปกครองไปด้วยในเวลาเดียวกัน เนื่องจากแนวคิดเหล่านี้ไม่ได้แยกออกจากกันอย่างเด็ดขาดในระบอบนี้

ถ้อยคำในมาตรา 104 นี้จะมากถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไข ในอีก 19 ปีต่อมา ตามพระราชบัญญัติแก้ไขกฎหมายลักษณะอาญา พ.ศ.2470 ลงวันที่ 2 กันยายน 2470 ตรงกับสมัยต้นรัชกาลที่ 7 ได้ให้มีการยกเลิกมาตรา 104 เดิม และแก้ไขใหม่เป็นว่า

- (1) ผู้ใดกระทำการอย่างใดใดก็ตาม สนับสนุนยุยงสอนลัทธิวิธีการเมืองยุทธวิธีกิจ ด้วยวาจาฤทลายลักษณะอักษรฤเอกสารตีพิมพ์ฤด้วยอุบายใดใดก็ตาม ด้วยเจตนา ฤค่านวณว่าจะให้เกิดผลอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ คือ
- ก) เพื่อจะให้บังเกิดความเกลียดชังฤดูหมิ่นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฤรัฐบาลฤราชการแผ่นดินก็ดี
- ข) เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนในรัฐบาลฤพระราชกำหนดกฎหมายด้วยใช้กำลังบังคับฤกระทำร้ายก็ดี
- ค) เพื่อให้เกิดความไม่พอใจและกระด้างกระเดื่องในหมู่คนทั้งหลาย ถึงอาจเกิดเหตุร้ายขึ้นในแผ่นดินของท่านก็ดี
- ง) เพื่อจะกวนให้เกิดขึ้นซึ่งความเกลียดชังระหว่างคนต่างชั้นก็ดี
- จ) เพื่อยุยงให้คนทั้งหลายกระทำการล่วงละเมิดพระราชกำหนดกฎหมายก็ดี ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินกว่า 10 ปี และให้ปรับไม่เกินกว่าห้าพันบาทด้วยอีกโสดหนึ่ง”...

ในการแก้ไขครั้งนี้ ยังมีการเพิ่มอนุมาตรา 2 เรื่องการเป็นหัวหน้าหรือสมาชิกสมาคมลับที่สนับสนุนสั่งสอน “ลัทธิ” ทางการเมืองยุทธวิธีตามความในอนุมาตรา 1, เพิ่มอนุมาตรา 3 เรื่องการยุยง เสียดสอน หรือแนะนำให้เกิดการนัดหยุดงาน ปิดงาน หรือนัดหยุดการค้าขาย และเพิ่มอนุมาตรา 4 เรื่องการพยายามบังคับ ทำให้กลัว ชูว่าจะทำร้าย หรือใช้กำลัง ให้บุคคลเข้าเป็นสมาชิกในสมาคมลับ หรือมีส่วนในการนัดหยุดงาน

ขณะที่ในอนุมาตรา 5 ยังมีการระบุว่าผู้ที่กระทำความผิดในมาตรานี้ในวงเล็บต่างๆ และ “การกระทำผิดนั้นเป็นส่วนหนึ่งของแผนการที่จะล้างลัทธิรัฐบาลก็ดี จะให้เปลี่ยนแปลงประเพณีการเมือง เศรษฐกิจ ด้วยใช้กำลังบังคับกฎกระทำร้ายก็ดี” มีความผิดต้องระวางโทษถึงประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต

การแก้ไขมาตรานี้ในห้วงเวลาดังกล่าว ดูจะสะท้อนถึงความหวั่นเกรงของชนชั้นนำต่อการเปลี่ยนระบอบการปกครองทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ ถ้อยคำอย่างการสนับสนุนสั่งสอน “ลัทธิ” วิธีการเมืองหรือเศรษฐกิจ หรือการทำให้เกิดความเกลียดชังระหว่างคนต่าง “ชั้น” หรืออนุมาตราที่ว่าด้วยการสมาคมลับหรือการนัดหยุดงาน ล้วนสะท้อนถึงความกังวลต่อกระแสความคิดทางการเมืองและอุดมการณ์ใหม่ๆ ที่เข้าสู่สังคมไทยเพิ่มมากขึ้นในขณะนั้น อาทิเช่น แนวคิด “คอนสติตูชันแนล โมนาเกีย”, “ปาลิเมนต์”, ชาตินิยม, สังคมนิยม หรือแนวคิดทางเศรษฐกิจต่างๆ¹⁰

จนหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นประชาธิปไตย ซึ่งมีกษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ คณะราษฎรได้มีความพยายามเปลี่ยนแปลงแก้ไขต่อบทกฎหมายที่ไม่สัมพันธ์กับระบอบประชาธิปไตยบางส่วน ซึ่งข้อหาขบถปลุกปั่นก็เป็นหนึ่งในตัวบทที่มีความพยายามปรับปรุงแก้ไขด้วย โดยในปี พ.ศ.2478 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในมาตรา 104 นี้อีกครั้งผ่านการออก พ.ร.บ.แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลักษณอาญา พ.ศ.2478 (ฉบับที่ 7) ลงวันที่ 20 สิงหาคม 2478 แก้ไขและเพิ่มเติมข้อความในมาตรานี้เป็นว่า

“(1) ผู้ใดกระทำการให้ปรากฏแก่คนทั้งหลายด้วยวาจา หรือลายลักษณ์อักษร หรือเอกสารตีพิมพ์ หรือด้วยอุบายอย่างใดๆ ดังต่อไปนี้

ก. ให้เกิดความดูหมิ่นต่อพระมหากษัตริย์ หรือรัฐบาล หรือราชการแผ่นดินในหมู่ประชาชนก็ดี

ข. ที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรัฐบาล หรือในกฎหมายแผ่นดินโดยใช้กำลัง บังคับหรือกระทำร้ายก็ดี

ค. ที่จะให้เกิดความปั่นป่วนหรือกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน ถึงกับจะก่อความไม่สงบขึ้นในแผ่นดินก็ดี

ง. ยุยงประชาชนให้ล่วงละเมิดกฎหมายแผ่นดินก็ดี

¹⁰ ดูเรื่องอิทธิพลทางความคิดทางการเมืองและเศรษฐกิจก่อน 2475 ได้ใน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ความคิด ความรู้ และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน, 2546, หน้า 87-125.

ผู้นั้นมีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินกว่า 7 ปี และให้ปรับไม่เกินกว่าสองพันบาท ด้วยอีกโสดหนึ่ง

แต่ถ้าวาจา หรือลายลักษณ์อักษร หรือเอกสารตีพิมพ์ หรืออุบายอย่างใดๆ ที่ได้กระทำไปภายในความมุ่งหมายแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือเป็นเพียงการแสดงความคิดเห็นโดยสุจริต หรือเป็นเพียงการติชมตามปกติวิสัย ในบรรดาการกระทำของรัฐบาล หรือของราชการแผ่นดิน การกระทำนั้นไม่ให้ถือว่าเป็นความผิด”

การแก้ไขในครั้งนี่ยังได้ตัดข้อความในอนุมาตรา 2 เรื่องสมาคมลับออก โดยที่อนุมาตรา 3, 4, 5 ยังมีลักษณะเช่นเดิม ขณะที่อนุมาตรา 5 เดิม ซึ่งกลายมาเป็นอนุมาตรา 4 ได้ถูกปรับลดอัตราโทษจากประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต มาเป็นจำคุก 20 ปี ขึ้นไปจนถึงตลอดชีวิต

จะเห็นได้ว่าเนื้อหามาตรานี้หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีการลดอัตราโทษจำคุกลงจากไม่เกิน 10 ปี เป็นไม่เกิน 7 ปี, มีการเพิ่มเหตุยกเว้นความผิด เข้าไปในวรรคท้ายของอนุมาตรา 1 กล่าวคือการแสดงความคิดเห็นโดยสุจริตและติชมตามปกติวิสัย หรือกระทำไปภายในความมุ่งหมายแห่งรัฐธรรมนูญหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะ ไม่ถือว่าเป็นความผิดในข้อหานี้ รวมทั้งยังทำการปรับภาษาในฉบับให้ “ทันสมัย” ขึ้นด้วย

การปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาในลักษณะนี้ สะท้อนถึงความพยายามของคณะราษฎรที่จะปรับปรุงกฎหมายบางส่วน ให้สอดคล้องกับแนวคิดในการปกครองในระบอบใหม่ คือระบอบประชาธิปไตยที่อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นควรจะได้รับ การคุ้มครอง¹¹ ภายใต้ระบอบใหม่ ทั้งรัฐและรัฐบาลไม่ได้เป็นหนึ่งเดียวกันอีกต่อไป โดยรัฐบาลเป็นเพียงผู้ได้รับเลือกและได้รับความยินยอมจากประชาชนที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ให้เข้าไปเป็นผู้ปกครองและใช้อำนาจรัฐ ไม่ได้เป็นเจ้าของรัฐดังในระบอบเก่าอีกต่อไป การตัดถ้อยความอย่าง “แผ่นดินของท่าน” ให้เหลือเพียง “แผ่นดิน” ในมาตรานี้ เป็นตัวสะท้อนถึงการพยายามปรับแนวความคิดในระบอบการเมืองใหม่ ผ่านการแก้ไขตัวบทกฎหมายได้เป็นอย่างดี

¹¹ ตามพ.ร.บ.แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะอาญาฉบับนี้ ยังมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาในความผิดฐานหมิ่นประมาทกษัตริย์ฯ บางส่วน โดยทำการยกเลิกการคุ้มครองพระราชโอรสและพระราชธิดาของกษัตริย์ ตามมาตรา 100 ของกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 ด้วย เหลือเฉพาะการคุ้มครองพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตามมาตรา 98

แต่ในแง่หนึ่ง ถ้อยคำอย่างคำว่า “การกระด้างกระเดื่อง” ซึ่งตามพจนานุกรมมีความหมายถึงการไม่อ่อนน้อม ไม่ยำเกรง เอาใจออกห่าง หรือแข็งขืน¹² กลับยังถูกบัญญัติไว้เป็นส่วนหนึ่งในตัวบทของมาตรา 104 ภายใต้อำนาจใหม่ ก็ดูจะสะท้อนถึงการดำรงอยู่ของกรอบคิดแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งประชาชนจะต้องอ่อนน้อม ยำเกรง เชื่อฟัง หรือไม่แสดงการ “กระด้างกระเดื่อง” ต่อผู้ปกครอง และยังคงตกอยู่ในกรอบคิดของข้อหานี้มาจนถึงปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงการปกครองและการแก้ไขตัวบทนี้ยังส่งผลถึงแนวทางการตีความกฎหมายของศาลอย่างมาก โดยหากพิจารณาคำพิพากษาของศาลฎีกาในส่วนขอมาตรา 104 ก่อนการแก้ไขตัวบทและก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปรากฏอย่างน้อย 4 คดี ที่จำเลยถูกกล่าวหาด้วยข้อหานี้ จากทั้งการแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ตัวบทกฎหมาย หรือนำเสนอความคิดทางการเมือง และคดีทั้งหมดล้วนถูกศาลตัดสินให้มีความผิด¹³ ได้แก่

- ฎีกาที่ 445/2462 จำเลยถูกกล่าวหาเรื่องการแจกใบปลิวกว่า 3 หมื่นฉบับ เรื่อง “สงบอยู่ไม่ได้” เนื้อหาใบปลิวบางส่วนระบุว่า “ท่านที่กินเงินเดือนเงินปี ทราบความเดือดร้อนของไพร่บ้านพลเมืองหรือไม่ ไม่เห็นเอาใจใส่ดูแล แก้ไข หรือหมดความสามารถจึงปล่อยให้หนังสือพิมพ์จิกขม่อมสับสนเล่นไม่ได้ล้มตาบ้างเลย จะลาออกก็ยิ่งดี เรื่องพุทธศาสนาก็ยิ่งพากันโง่งมงายและหลงประพฤติดามๆ กันว่าตนนับถือ” ศาลเห็นว่าข้อความอาจสามารถทำให้ผู้ได้ยินขาดความนับถือ ดูหมิ่นต่อรัฐบาลหรือราชการแผ่นดินตามกฎหมาย จึงเห็นว่าจำเลยมีความผิด
- ฎีกาที่ 586/2462 จำเลยถูกกล่าวหาเรื่องการไปพูดตามบ้านผู้ใหญ่บ้านและราษฎรหลายบ้าน เรื่องทหารตกเรือเหาะตาย เป็นเหตุผู้รับหมายเรียกแล้วไม่มาให้ตรวจเลือก ศาลเห็นว่าเป็นข้อความเชิงยุยงและมีผลให้คนลวงละเมิดกฎหมายคือหลีกเลี่ยงไม่เข้ารับราชการทหาร
- ฎีกาที่ 612/2475 จำเลยถูกกล่าวหาว่าได้อ้างตนเป็นพระเจ้าพี่ยาเธอ และกล่าวหาว่าพระเจ้าแผ่นดินปกครองไม่ดี ปลอ้ยให้ข้าราชการกดขี่ข่มเหงราษฎรเดือดร้อน จะต้องปลดออกและถอดข้าราชการที่ทำความเดือดร้อนทั้งหมด โดยจำเลยได้กำหนดแก่

¹² ดูในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 โดยที่ในทางกฎหมายสมัยใหม่ของไทยนั้น ความหมายของคำว่า “กระด้างกระเดื่อง” ในบทบัญญัตินี้และต่อมา ผู้เขียนเห็นว่าไม่ได้มีแนวทางการตีความที่ชัดเจนมาจนถึงปัจจุบัน

¹³ สรุปคำพิพากษาศาลฎีกาในส่วนนี้ทั้งหมดอ้างอิงจาก หยุต แสงอุทัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2548. และสุปัน พูลพัฒน์, คำอธิบายเรียงมาตราประมวลกฎหมายอาญา, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2536.

ราษฎรว่าภาษีอากรให้เสียเท่าใด การฆ่าโคกระบือสุกร ทำสาโท ถ้าเพื่อกินเพื่อใช้ ไม่ขาย ไม่ต้องเสียภาษี เด็กไม่ยอมไปเรียนก็ไม่ต้อง เป็นเหตุให้ราษฎรขัดขึ้นการบังคับบัญชาของเจ้าหน้าที่และทำความผิดฐานฆ่าโคกระบือ สุกร ทำสาโท ตัดไม้ ไม่เรียนหนังสือ ไม่เสียภาษี คดีนี้ศาลเห็นว่าเป็นการกระทำให้ปรากฏแก่ประชาชนให้ล่วงละเมิดกฎหมาย พิพากษาว่ามีความผิด

- ฎีกาที่ 751-752/2478 จำเลยถูกกล่าวหาเรื่องการทิ้งใบปลิวที่มีเนื้อหาส่งเสริมลัทธิคอมมิวนิสต์ไซเวียต ถูกพิพากษาว่ามีความผิด (ยังใช้ตัวบทเดิม)

ขณะที่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองและการแก้ไขตัวบทในปี 2478 ปรากฏคำพิพากษาศาลฎีกาในส่วนของมาตรา 104 อย่างน้อย 5 คดี ซึ่งศาลพิพากษายกฟ้องทั้งหมด

- ฎีกาที่ 456/2478 จำเลยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ถูกกล่าวหาจากการตั้งกระทู้ถามรัฐบาลเรื่องการส่งหนังสือสอนลัทธิคอมมิวนิสต์เข้ามา เพื่อขอให้ลงโทษผู้ส่งเข้ามา เมื่อรัฐบาลตอบไม่เป็นที่พอใจ จำเลยได้ขอให้เปิดอภิปรายทั่วไป และถอนความไว้วางใจรัฐบาล ศาลพิพากษายกฟ้องเนื่องจากเห็นว่าเป็นสิทธิของจำเลยในฐานะ ส.ส. ภายในขอบเขตแห่งรัฐธรรมนูญ
- ฎีกาที่ 1688/2479 จำเลยถูกกล่าวหาว่าได้กล่าวว่า “หมาเหี้ย โคตรแม่รัฐบาล ทำสุราให้กูกินจนเมา” ขณะเมาสุรา ทั้งสามศาลพิพากษายกฟ้อง เนื่องจากเห็นว่าจำเลยพูดไปด้วยฤทธิ์สุรา มิได้มีเจตนาหมิ่นประมาทรัฐบาล
- ฎีกาที่ 937/2484 จำเลยถูกกล่าวหาว่าได้กล่าวหาว่ากฎหมายเมืองไทยใช้ไม่ได้ ศาลเห็นว่ายังไม่ทำให้เกิดเหตุหมิ่นราชการ และไม่ถึงกับก่อให้เกิดความปั่นป่วนหรือกระด้างกระเดื่องในแผ่นดิน
- ฎีกาที่ 141/2484 จำเลยถูกกล่าวหาว่านัดกรรมกรสามล้อ ไปยื่นคำร้องต่อผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อขอให้สั่งตำรวจเพลามือในการจับกุมข้อหาเล็กๆ น้อยๆ โดยจำเลยได้ยุยงให้กรรมกรสามล้อนัดหยุดงาน ศาลเห็นว่าตำรวจเป็นแต่องค์กรส่วนหนึ่งของราชการแผ่นดิน ไม่ใช่รัฐบาล จึงไม่เป็นความผิด
- ฎีกาที่ 631/2491 จำเลยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ถูกกล่าวหาว่าได้พูดโฆษณาหาเสียงว่า “นับแต่ได้รัฐธรรมนูญมา ราษฎรยังไม่ได้รับการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยแท้จริง เป็นอธิปไตยและเผด็จการ ซึ่งอยู่ในอำนาจของผู้บริหารตามใจชอบ ปิดปากเสียงราษฎรไม่ให้พูดไม่ไหววิจารณ์ สร้างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยโกหกหลอกลวง

จงมาช่วยกันแข่งอ้ายคนพูดไม่มีสัตย์ พวกก่อการแต่ก่อนมีแต่ทางเก่งขึ้นใน เดียวนี้แต่ ละคนมีดีทีและรยยนต์ รัฐธรรมนูญแก้ไขใหม่ก็เป็นประชาธิปไตยโกหก จอมพล ป. ระย่ำ เพราะมีคนสอพลอ นายกรัฐมนตรีปัจจุบันจะระย่ำยิ่งกว่าเสียอีก รัฐบาลโกหกราษฎร ว่าจะให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน แต่กลับมาอื้อแอ้งเอากลับไปอีก เมื่อร่วมรบกับ ญี่ปุ่นพอเขาแพ้ ก็หักหลัง ต่อไปใครจะเชื่อได้อีก” ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าจำเลยได้พูด โฆษณาหาคะแนนเสียงให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้ง เมื่อพิเคราะห์ถ้อยคำประกอบกับหลัก ของการปกครองระบอบประชาธิปไตยคืออำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน และราษฎร มีส่วนที่จะรู้เห็นในการปกครองด้วย รัฐบาลจึงถูกติชมได้แล้ว แม้จำเลยจะพูดจริงดัง ฟ้องก็ไม่เป็นความผิด หากถ้อยคำจะไม่เหมาะสมบ้าง แต่ก็ไม่ถึงกับเป็นความผิด เพราะจำเลยกล่าวภายในความมุ่งหมายแห่งรัฐธรรมนูญ

จะเห็นได้ว่าศาลมีแนวโน้มที่จะพิจารณาและตีความกฎหมายภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ประชาชนมีสิทธิที่จะ “ติชม” วิพากษ์วิจารณ์ผู้ปกครอง ข้าราชการ หรือกฎหมาย มากกว่าในระบอบเก่า แม้ถ้อยคำจะ “ไม่เหมาะสม” บ้างก็ตาม ผู้ถูกกล่าวหาหลายคน เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่ได้แสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลขณะนั้นในสภา แต่ก็ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ และศาลยังนำเหตุยกเว้นความผิดมาช่วยในการวินิจฉัย

หลังจากนั้น ในการจัดทำประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.2499 (ประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2500) ก็ได้มีการย้ายฐานความผิดยุบเลิกไปตามมาตรา 104 เดิม มาอยู่ในมาตรา 116 ของประมวลกฎหมายอาญาฉบับใหม่ ในหมวดความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายในราชอาณาจักร โดยได้มีการแก้ไขตัวบท ได้แก่ การตัดเอาส่วนของการดูหมิ่นกษัตริย์ฯ ตามข้อ ก. ในอนุมาตรา 1 เดิม ออกไป ทำให้มาตรานี้กลายเป็นเรื่องของการโฆษณา เผยแพร่ความเห็นที่ทำให้เกิดความไม่สงบและ กระทบต่อความมั่นคงของรัฐเป็นการเฉพาะ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ และความผิดเรื่องการ ดูหมิ่นรัฐบาลหรือราชการแผ่นดินอีก ทั้งยังย้ายเหตุยกเว้นความผิดเรื่องการแสดงออกในความมุง หมายแห่งรัฐธรรมนูญ หรือการแสดงติชมโดยสุจริต ขึ้นไปบัญญัติให้กระชับขึ้นตั้งแต่ในวรรคที่ 1 ของ มาตรา และมีการตัดในส่วนอัตราโทษปรับออกไป แต่คงอัตราโทษจำคุกไว้เท่าเดิม ข้อหาตามมาตรา 116 ในประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.2499 นี้ ยังคงถูกบังคับใช้มาจนถึงในปัจจุบัน

3. ประวัติศาสตร์การเมืองของการบังคับใช้ข้อหา “ยุยงปลุกปั่น”

ความผิดฐาน “ยุยงปลุกปั่น” (Sedition) นั้น แตกต่างจากความผิดฐานกบฏ (Treason) โดยฐานความผิดประการแรกเป็นความผิดที่เกิดจากการแสดงออกหรือแสดงความคิดเห็น ไม่ใช่การลงมือกระทำการหรือดำเนินการโดยตรง เหมือนกับความผิดฐานกบฏ ความผิดข้อหากบฏเองก็ได้อีกบัญญัติแยกไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 113 และ 114¹⁴

โดยหลักการ ข้อกล่าวหานี้มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ องค์ประกอบภายนอก คือการกระทำที่ปรากฏแก่ประชาชน คือคนหมู่มาก และองค์ประกอบภายใน ได้แก่ การกระทำโดยเจตนาพิเศษ คือกระทำโดยรู้สำนึกและประสงค์ต่อผลโดยมีเหตุเพื่อจูงใจประชาชนให้กระทำการบางอย่างหนึ่งตามความในอนุมาตราต่างๆ การชักจูงให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกฎหมายหรือรัฐบาล ก็ต้องให้ใช้กำลังข่มขืนใจหรือใช้กำลังประทุษร้ายด้วย ไม่ใช่เพียงแค่จูงใจหรือชักชวนให้เปลี่ยนแปลงเฉยๆ และเนื่องจากการถูกบัญญัติไว้ในหมวดความมั่นคงของรัฐ การตีความมาตรานี้ยังต้องเป็นไปโดยเคร่งครัด ไม่ให้การแสดงออกที่แม้จะ “ไม่เหมาะสม” กลายเป็นปัญหาเรื่อง “ความมั่นคงของรัฐ” ไปด้วย¹⁵

หากพิจารณาในแง่ของตัวบท ก็มีความคลุมเครืออย่างมากในถ้อยคำที่ถูกนำมาใช้เป็นองค์ประกอบความผิดในมาตรานี้ ถ้อยคำอย่าง “ความปั่นป่วน” “กระด้างกระเดื่อง” “ก่อความไม่สงบ” มีลักษณะเป็นอัตวิสัยหรือขึ้นกับผู้ตีความค่อนข้างสูง หรือการพิจารณาว่าถ้อยคำลักษณะใดหรือระดับใด จึงจะถือว่าเป็นการยุยงให้เกิดการ “ใช้กำลังข่มขืนใจ” หรือ “ใช้กำลังประทุษร้าย” ก็ไม่ได้ทำได้โดยง่าย ถ้อยคำเดียวกันนี้นามากล่าวคนละบริบทหรือห้วงเวลา ก็อาจถูกตีความหมายไปได้แตกต่างกัน หรือผู้วินิจฉัยกฎหมายจะทราบ “เจตนาภายใน” ของผู้แสดงออกได้อย่างไรว่าถ้อยคำต่างๆ มุ่งจะเป็นไปเพื่อให้เกิดสิ่งต่างๆ ตามที่ตัวบทกำหนดหรือไม่

ข้อหา “ยุยงปลุกปั่น” ยังต้องถูกพิจารณาอย่างซับซ้อนมากขึ้นในบริบทเงื่อนไขของประเทศไทย ซึ่งเกิดการรัฐประหารฉีกรัฐธรรมนูญบ่อยครั้ง เมื่อคณะรัฐประหารหรือผู้ยึดอำนาจไม่ได้

¹⁴ จากการสืบค้นของผู้เขียน อาจนับได้ว่ามีกรณีเดียวที่ถูกกล่าวหาด้วยมาตรา 116 แล้วเชื่อมโยงกับการกระทำการ “ก่อกบฏ” โดยตรงอย่างค่อนข้างชัดเจน คือคดีของพลเอกเสริม ณ นคร และพวก ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2857/2530 กลุ่มจำเลยถูกฟ้องจากกรณีร่วมก่อ “กบฏ 9 กันยายน 2528” ที่นำโดยพ.อ.มณูญกฤต รูปขจร โดยถูกฟ้องร้องตามมาตรา 113, 114 และ 116 ภายใต้อ้างอิงว่าเรื่องร่วมกันสะสมกำลังพล อาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด และรถถัง เพื่อเป็นกบฏ ยุยงราษฎรให้เป็นกบฏ

¹⁵ ดูคำอธิบายการตีความทางกฎหมายของมาตรานี้ ใน จิตติ ตังศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ตอน 1, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บริษัทกรุงสยามพรินติ้งกรุ๊ปจำกัด, 2536. และ คณิต ณ นคร, กฎหมายอาญาภาคความผิด, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543.

มีความชอบธรรมทางประชาธิปไตยและทางรัฐธรรมนูญ คำถามสำคัญคือการเรียกร้องหรือแสดงออกให้ประชาชนร่วมกันคัดค้านคณะรัฐประหาร การปกครองที่ไม่เป็นธรรม หรือคำสั่ง/ประกาศของคณะรัฐประหาร ในลักษณะที่อาจจะล่วงละเมิดต่อ “กฎหมายแผ่นดิน” จะยังคงเป็น “ความผิด” ตามมาตรานี้หรือไม่

ทั้งหากพิจารณาร่วมกับประเด็นเรื่อง “การดื้อแพ่งทางกฎหมาย” (Civil Disobedience หรืออารยะขัดขืน) ต่อระบบการปกครองหรือกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม หรือกระทั่ง “สิทธิในการต่อต้านโดยสันติวิธี” ซึ่งก็มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ พ.ศ.2540 (มาตรา 65) และฉบับ พ.ศ.2550 (มาตรา 69) ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิต่อต้านโดยสันติวิธี ซึ่งการกระทำใดๆ ที่เป็นไปได้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ” คำถามสำคัญ คือการต่อต้านการรัฐประหาร ซึ่งเป็นวิธีการได้อำนาจที่มิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญโดยสันติวิธี แม้จะละเมิดต่อกฎหมายหรือคำสั่ง/ประกาศของคณะรัฐประหารก็ตาม ยังจะถือเป็นความผิดฐานมาตรา 116 นี้ หรือไม่

ความคลุมเครือของตัวบท ลักษณะของข้อกล่าวหาที่มีความร้ายแรงเกี่ยวข้องกับความมั่นคงและความซับซ้อนของเงื่อนไขปัจจัยทางการเมืองของไทยดังกล่าว กลายเป็นช่องว่างที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองในบริบททางการเมืองช่วงต่างๆ โดยเฉพาะหลังการรัฐประหาร ในครั้งที่คณะรัฐประหารมีลักษณะจะเข้าถืออำนาจรัฐในระยะยาวและมีการควบคุมทางการเมืองอย่างเข้มข้น ก็มักจะนำข้อกล่าวหานี้มาใช้ตีความและกล่าวหาผู้เคลื่อนไหวทางการเมือง โดยเฉพาะผู้แสดงออกในทางคัดค้านต่อต้านผู้ถืออำนาจในขณะนั้น ผู้เขียนพบว่าพอจะจัดแบ่งช่วงเวลาของการที่ข้อหานี้ถูกนำมาใช้กล่าวหาอย่างเข้มข้นเพิ่มมากขึ้น ได้เป็น 3 ช่วงระยะใหญ่ๆ ดังต่อไปนี้

3.1 หลังรัฐประหารของ จอมพลสฤษดิ์ พ.ศ.2501

หากสืบค้นคำพิพากษาของศาลฎีกาที่เกี่ยวข้องกับมาตรา 116 เท่าที่มีการเผยแพร่จนถึงปัจจุบัน จะพบว่ามีไม่มากนัก โดยพบเพียง 3 คดีเท่านั้น (ได้แก่ ฎีกาที่ 970/2505, ฎีกาที่ 2038/2527 และ ฎีกาที่ 2857/2530) แต่ผู้เขียนพบว่าการใช้ข้อกล่าวหามาตรา 116 เข้มข้นและพบมากขึ้นหลังการทำรัฐประหารของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 ซึ่งนำไปสู่การจับกุมคุมขังประชาชนจำนวนมาก จากหลากหลายอาชีพ โดยเฉพาะกลุ่มนักการเมือง นักหนังสือพิมพ์ และปัญญาชนฝ่ายซ้าย

แม้ข้อกล่าวหาหลักที่ถูกนำมาใช้จับกุมคุมขังจะเป็นเรื่องการกระทำการอันเป็นคอมมิวนิสต์ แต่ในหลายกรณีพบว่าข้อหามาตรา 116 เป็นหนึ่งในข้อหาที่นักโทษการเมืองในช่วงนั้นถูกกล่าวหา

ควบคุม"ไปกับข้อหาคอมมิวนิสต์ด้วย ในช่วงนี้ คณะรัฐประหารยังมีการออกประกาศคณะปฏิวัติ กำหนดให้พลเรือนต้องถูกพิจารณาพิพากษาในศาลทหาร โดยแยกเป็นสองรูปแบบ ได้แก่ ให้ผู้ถูกกล่าวหาเรื่องคอมมิวนิสต์ ต้องถูกพิจารณาพิพากษาในศาลทหารภายใต้กระทรวงกลาโหม และให้ข้อหาตามประมวลกฎหมายอาญาหลายมาตรา รวมทั้งข้อหามาตรา 116 ถูกพิจารณาในศาลพลเรือนที่ทำหน้าที่เป็นศาลทหาร¹⁶

ทั้งผู้ถูกกล่าวหาในข้อหาคอมมิวนิสต์ ยังถูกประกาศคณะปฏิวัติ กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ตลอดระยะเวลาที่ทำการสอบสวน ทำให้เกิดภาวะที่ผู้ถูกกล่าวหาในคดีคอมมิวนิสต์ถูกควบคุมตัวไว้อย่างไม่มีกำหนด ระยะเวลาเป็นปีๆ โดยไม่มีการสั่งฟ้องคดี โดยหลายคนก็ถูกกล่าวหาด้วยมาตรา 116 ด้วย

แม้ยังไม่มีตัวเลขสถิติหรือจำนวนของผู้ถูกกล่าวหาด้วยมาตรา 116 ในช่วงนี้ที่แน่ชัด แต่ข้อมูลของหลายคดีในช่วงนี้ ชี้ให้เห็นว่าการกระทำที่ถูกกล่าวหาล้วนเกี่ยวกับการใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงออก เสรีภาพของสื่อมวลชน หรือเสรีภาพในการรวมตัวเป็นสมาคม โดยเฉพาะการแสดงออกในการวิพากษ์วิจารณ์การปกครองในช่วงเผด็จการทหาร หรือการแสดงออกโดยการนำเสนอแนวคิดไปในทางสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์ ต่อมาในหลายคดีศาลมีการยกฟ้องหรือคดีเป็นอันสิ้นสุด โดยจำเลยถูกจับกุมไว้เป็นเวลาหลายปี ชี้ให้เห็นถึงการใช้ออกกล่าวหาทางกฎหมายเป็นเครื่องมือทางการเมืองในการจับกุมและคุมขังฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์กับผู้ปกครอง คดีในช่วงนี้ อาทิเช่น¹⁷

- คดีของสังข์ พัดโนทัย นักหนังสือพิมพ์ ถูกกล่าวหาในข้อหาคอมมิวนิสต์ และมาตรา 116 จากการเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์เสรีภาพ และได้มีการลงพิมพ์บทความอาทิเรื่อง “สงฆ์นานาชาติไปสืบศาสนาในจีนแดง” บทความวิพากษ์วิจารณ์เรื่องการ

¹⁶ ดูเรื่องการใช้ศาลทหารต่อพลเรือนเพิ่มเติมใน นพพล อาษามาส, “การบังคับใช้ศาลทหารต่อพลเรือน: ประวัติศาสตร์การเมืองว่าด้วยกลไกการปกครองของระบอบอำนาจนิยมในประเทศไทย”, ตุลาการธิปไตย ศาล และการรัฐประหาร, กรุงเทพฯ: ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, 2561, หน้า 169-233.

¹⁷ คดีเหล่านี้ ผู้เขียนสรุปข้อมูลจากบันทึกของ ทองใบ ทองเปาว์, คอมมิวนิสต์ลาดยาว: บันทึกเรื่องราวการต่อสู้ของผู้ต้องหาคอมมิวนิสต์ในคุกลาดยาว, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง, 2534. และ สุข เปรมวรินทร์, ธรรมนูญศาลทหาร ประมวลกฎหมายอาญาทหาร วินัยทหาร กฎอัยการศึก, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515. ในช่วงทศวรรษ 2500 นี้ ยังพบคดีของนายสง่า สุทธิพันธ์ ผู้จัดการและบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ “อิสระรายวัน” ถูกกล่าวหาว่าได้พิมพ์โฆษณาข้อความในหนังสือพิมพ์รวม 8 ฉบับ มีข้อความที่ถูกระบุว่าเป็นการยุยงให้ประชาชนก่อการรัฐประหารล้มล้างรัฐบาล และมีเจตนาชักจูงและยุยงส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเกลียดชังรัฐบาล คดีนี้ถูกพิจารณาในศาลพลเรือน เดิมศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้อง โดยเห็นว่าการกระทำของจำเลยเป็นการแสดงความคิดเห็นโดยสุจริต แต่ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกากลับคำพิพากษา เห็นว่าจำเลยมีความผิดตามมาตรา 116 ให้จำคุก 1 ปี (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 970/2505)

ก่อสงครามของสหรัฐอเมริกา จะทำให้ไทยต้องเข้าสงครามด้วย หรือบทความ
วิพากษ์วิจารณ์นโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล คดีนี้ศาลทหารได้พิพากษายกฟ้อง โดยที่
จำเลยถูกคุมขังไปกว่า 6 ปี

- คดีแนวร่วมสังคมนิยม จำเลยเป็น 4 อดีต ส.ส.ที่มีส่วนร่วมในกลุ่มแนวร่วมสังคมนิยม
ทำให้ถูกกล่าวหาด้วยข้อหาคอมมิวนิสต์ และมาตรา 116 จำเลยรายหนึ่ง ได้แก่ พรชัย
แสงซัจจ์ หมายความและอดีต ส.ส.ศรีสะเกษ ถูกฟ้องร้องจากการที่ได้เสนอร่างพ.ร.บ.
ยกเลิกพ.ร.บ.ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ต่อสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งอัยการ
ทหารบรรยายฟ้องว่าเข้าข่ายมาตรา 116 เพราะจะเป็นแผนการให้เกิดความปั่นป่วน
กระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์แห่งการกระทำอันเป็น
คอมมิวนิสต์ คดีนี้ต่อมามีการถอนฟ้องในศาลทหาร โดยกลุ่มจำเลยถูกคุมขังเป็น
ระยะเวลาเกือบ 8 ปี
- คดีชาวบ้านกุ่มกาวปี จังหวัดอุดรธานี 8 คน ถูกกล่าวหาด้วยข้อหาคอมมิวนิสต์ และ
มาตรา 116 โดยกล่าวหาว่าได้ร่วมกันเป็นคณะบุคคลเรียกว่า “คณะธรรม” มี
เป้าหมายในการแบ่งแยกดินแดนทางภาคอีสาน และล้มล้างระบอบการปกครอง โดยมี
การเรียกประชุมราษฎร และกล่าววาทวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์
- คดีนายนิพนธ์ ชัยชาญ นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งถูกสั่งฟ้องในข้อหา
คอมมิวนิสต์และมาตรา 116 ในเรื่องการเขียนข้อความ 4 ข้อความไว้บนกำแพงห้องซัง
ตำรวจสันติบาล เป็นข้อความวิจารณ์ผู้ปกครอง ข้อความเกี่ยวกับการต่อสู้ของ
ประชาชน และการต่อสู้ของคอมมิวนิสต์ โดยที่ห้องซังดังกล่าวไม่ได้มีประชาชนทั่วไป
เข้าออกได้แต่อย่างใด แต่อัยการทหารระบุในคำฟ้องว่าข้อความดังกล่าวมีความมุ่ง
หมายให้ประชาชนเกลียดชังรัฐบาล เกลียดชังระหว่างประชาชน และเพื่อก่อให้เกิด
ความปั่นป่วนหรือกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชนถึงขนาดจะก่อความไม่สงบ
- คดีการชุมนุมเดินขบวนประท้วงขึ้นคาร์เนกีและประท้วงรัฐบาลทหาร เมื่อปี 2511
ซึ่งมีผู้ร่วมชุมนุม 6 ราย ถูกกล่าวหาตามมาตรา 116, ฝ่าฝืนประกาศคณะปฏิวัติเรื่อง
การชุมนุมทางการเมือง และไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเจ้าพนักงาน คดีนี้ศาลพิพากษายก
ฟ้องในส่วนมาตรา 116 เนื่องจากหลายถ้อยความที่ผู้ชุมนุมถูกอ้างว่าได้กล่าว เป็นการ
ติชมระบอบการปกครองภายในความมุ่งหมายของรัฐธรรมนูญ ถ้อยความของจำเลย
บางคนแม้หยาบคาย แสดงการดูหมิ่นรัฐบาลและตำรวจ แต่ยังไม่เป็นความผิดตาม
ข้อหาของโจทก์ฟ้อง

หลังจากช่วงยุคของ จอมพลสฤษดิ์และจอมพลถนอม เท้าที่สืบค้นไม่พบว่ามีกรกล่าวหาดำเนินคดีด้วยมาตรา 116 มากนัก โดยเท้าที่พบมีอย่างน้อย 3 กรณี ได้แก่ คดีจากเหตุการณ์สังหารหมู่เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งมีการจับกุมและสั่งฟ้องแกนนำนักศึกษาจำนวน 18 คน ต่อศาลทหารกรุงเทพ รวม 10 ข้อหา โดยมีข้อหาตามมาตรา 116 เป็นหนึ่งในนั้นด้วย แต่คดีนี้ต่อมา มีการนิรโทษกรรมตามพระราชบัญญัตินิรโทษกรรม พ.ศ.2521 ทำให้ไม่ได้มีคำพิพากษาของศาลออกมา

นอกจากนั้น ยังมีคดีของนายศักดิ์สิทธิ์ สุวรรณภักดีกับพวก ตามฎีกาที่ 2038/2527 ถูกกล่าวหาจากกรณีการชักชวนนักศึกษาประชาชนให้มาชุมนุมที่จังหวัดนครราชสีมา ได้ขึ้นปราศรัยขับไล่ผู้ว่าราชการจังหวัด และจัดตั้งหน่วยฟันเฟืองจากผู้มาร่วมชุมนุม จนนำไปสู่การขว้างปาและวางเพลิงจวนผู้ว่าฯ คดีนี้ ศาลฎีกาตัดสินให้จำเลยทั้งสองคนมีความผิดตามมาตรา 116 และ 215 ส่วนอีกคดีหนึ่ง คือคดีของพลเอกเสริม ณ นคร และพวก ตามฎีกาที่ 2857/2530 กลุ่มจำเลยถูกฟ้องจากกรณีร่วมก่อกบฏ “9 กันยายน 2528”

3.2 ช่วงความขัดแย้งทางการเมืองหลังรัฐประหาร 2549

การกล่าวหาด้วยมาตรา 116 กลับมาเพิ่มมากขึ้นหลังการรัฐประหาร 2549 (แต่ยังไม่ชัดเจนเท่ารัฐประหาร 2557) โดยเฉพาะในบริบทของความขัดแย้งทางการเมืองเรื่อง “สีเสื้อ” แนวโน้มคดีส่วนใหญ่เป็นคดีที่เกิดขึ้นจากการปราศรัยในการชุมนุมทางการเมืองของฝ่ายต่างๆ เพื่อคัดค้านขับไล่รัฐบาลในขณะนั้น จากข้อมูลของศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ (ilaw)¹⁸ และการค้นคว้าเพิ่มเติมของผู้เขียน พบว่าตั้งแต่หลังรัฐประหาร 2549 จนถึงช่วงต้นปี 2557 นั้น พบการดำเนินคดีด้วยมาตรา 116 อย่างน้อย 12 คดี สามารถแยกประเภทคดีตามลักษณะการแสดงออกได้เป็น

- **กรณีการเคลื่อนไหวคัดค้านกลไกของคณะรัฐประหาร 2549** จำนวน 1 คดี ได้แก่ คดีปิ่นสภา สนช. เมื่อปี 2550 ซึ่งกลุ่มเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน 10 คน ถูกกล่าวหาจากการปิ่นรัฐสภาเข้าไปพยายามหยุดยั้งการพิจารณากฎหมายที่ไม่ชอบธรรมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) คดีนี้มีการต่อสู้ถึงชั้นศาลฎีกา โดยศาลฎีกาลงโทษในข้อหาบุกรุก แต่ให้ยกฟ้องข้อหามาตรา 116 เหมือนกับศาลชั้นต้น และให้รอการกำหนดโทษไว้ 2 ปี

- **กรณีการเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมของกลุ่มขับไล่รัฐบาลทักษิณ-ยิ่งลักษณ์** จำนวน 3 คดี ได้แก่ คดีของแกนนำพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย 9 ราย ที่ถูกกล่าวหาด้วย

¹⁸ ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ, :116 มาตรา “เมื่อข้อหา ”ถูกใช้เป็นเครื่องมือปิดกั้นการแสดงออก ”ยุ่งปลุกปั่น“, สืบค้นวันที่ 2561 มีนาคม 28, จาก <https://freedom.ilaw.or.th/blog/>

มาตรา 116, 215 (เรื่องการมั่วสุมกันตั้งแต่ 10 คนขึ้นไปให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมืองฯ) จากการชุมนุมดาวกระจายไปยังสถานที่ราชการต่างๆ ในปี 2551¹⁹

อีกสองคดี ได้แก่ คดีแกนนำการชุมนุมของกลุ่ม กปปส. รวม 58 คน ซึ่งถูกทางกรมสอบสวนคดีพิเศษ (ดีเอสไอ) ตั้งข้อหาจากการชุมนุมในช่วงปี 2556-57 ตามมาตรา 116 ร่วมกับข้อหากฎหมายตามมาตรา 113 และ 114 โดยกรณีนี้ยังอยู่ระหว่างการดำเนินคดี อีกคดีหนึ่งคือคดีของพล.อ.บุญเลิศ แก้วประสิทธิ์ หรือ “เสธ.อ้าย” แกนนำกลุ่มพิทักษ์สยาม ถูกกล่าวหาจากการชุมนุมขับไล่รัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2555

- กรณีการเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมของกลุ่มคนเสื้อแดง จำนวน 5 คดี ได้แก่ คดีของ “ดีเจหนึ่ง” หรือนายจักรพันธ์ บริรักษ์ ดีเจสถานีวิทยุในจังหวัดเชียงใหม่ ถูกกล่าวหาว่าได้ประกาศผ่านสถานีวิทยุให้ประชาชนไปร่วมชุมนุมปิดถนนสายเชียงใหม่-ลำปาง ในช่วงเดียวกับการชุมนุมของคนเสื้อแดงเมื่อเดือนเมษายน 2552 คดีนี้ศาลพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดตาม (2) และ (3) แต่ให้รอการกำหนดโทษไว้ 3 ปี เนื่องจากโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าคนที่ไปปิดถนนเป็นคนที่ฟังรายการของจำเลย อีกทั้งการลงโทษทางอาญาในคดีที่มีเหตุมุ่งใจทางการเมืองไม่ใช่หนทางแก้ปัญหา

คดีของนายสมชาย ไพบูลย์ ส.ช. พรรคเพื่อไทย ถูกกล่าวหาจากการปราศรัยระหว่างการชุมนุมของคนเสื้อแดงในปี 2553 ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์พิพากษาให้มีความผิดตามมาตรา 116 ลงโทษจำคุก 1 ปี โดยศาลเห็นว่าในช่วงเวลานั้นมีประชาชนใช้กำลังและอาวุธปืน ท่อนไม้ ท่อนเหล็ก เข้าขัดขวางการทำงานของเจ้าหน้าที่ จนเจ้าหน้าที่ทหารได้รับบาดเจ็บ รวมทั้งทรัพย์สินของทางราชการเสียหาย

คดีชุมนุมของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดเชียงราย เพื่อประท้วงขับไล่รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในช่วงเดือนเมษายน 2552 แกนนำการชุมนุม 4 ราย ถูกกล่าวหาตามมาตรา 116 และ 215 โดยกล่าวหาว่ามี “การปลุกกระดม” คนให้เข้าร่วมชุมนุมประท้วงตามสถานที่ราชการและปิดกั้นถนน คดีนี้

¹⁹ คดีนี้ศาลอาญามีคำพิพากษาในปี 2560 โดยยกฟ้องในส่วนจำเลย 6 ราย เนื่องจากประเด็นเรื่องการฟ้องซ้ำกับคดีอื่นที่เป็น การกระทำเดียวกัน ขณะที่จำเลยอีก 3 ราย ศาลลงโทษตามมาตรา 215 ส่วนความผิดตามมาตรา 116 ศาลเห็นว่ายังไม่ ชัดเจนว่าการกระทำของจำเลยทั้งสาม หรือการชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรฯ มิได้เป็นการกระทำภายในความมุ่งหมายแห่ง รัฐธรรมนูญ การชุมนุมโดยรวมต้องถือว่าเป็นการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ จึงยังไม่เข้าองค์ประกอบความผิด ตามใน กรุงเทพมหานคร, “ศาลพิพากษายกฟ้อง ‘พันธมิตร’ คดีมือบวมดาวกระจายไล่รัฐบาลสมัคร”, สืบค้นวันที่ 23 มีนาคม 2561, จาก <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/765461>

ต่อมาอัยการจังหวัดเชียงรายมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี โดยเห็นว่าการชุมนุมของผู้ต้องหาทั้ง 4 เป็นการชุมนุมทางการเมืองโดยสงบ ย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ²⁰

คดี 10 แกนนานปช. จากกรณีการชุมนุมขับไล่รัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เมื่อปี 2552 คดีนี้เพิ่งมีการฟ้องต่อศาลอาญาในเดือนมีนาคม 2561 โดยถูกฟ้องข้อหาตามมาตรา 215 และตาม พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ร่วมกับมาตรา 116 ด้วย และคดีของนายอนุวัฒน์ แกนนำ นปช.โคราช จากการปราศรัยเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2557 เรื่องการแบ่งแยกประเทศ ซึ่งไม่ทราบความคืบหน้าของคดี

- **กรณีการเผยแพร่ข้อมูลทางการเมืองที่มีลักษณะเป็นเท็จหรือก่อให้เกิดความสับสน**
จำนวน 2 คดี ได้แก่ คดีของนายพรวัฒน์ ลูกน้องของเสธฯ แดง ถูกกล่าวหาจากกรณีการพูดระหว่างอัตรายการในโปรแกรมแคมฟรอก ทำนายว่าจะมีเหตุระเบิดในกรุงเทพในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2553 คดีนี้ศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้อง เนื่องจากเห็นว่าถ้อยคำที่จำเลยกล่าวเป็นถ้อยคำที่คนทั่วไปรับฟังแล้วย่อมเกิดความตระหนกตกใจ แต่ไม่ได้มีข้อความใดๆ ในทำนองยุยงส่งเสริมหรือปลุกระดมให้เกิดความปั่นป่วนหรือก่อให้เกิดความกระด้างกระเดื่อง จนถึงขนาดจะก่อให้เกิดความไม่สงบ

อีกคดีหนึ่ง ได้แก่ คดีของนายเสริมสุข กษิติประดิษฐ์ ผู้สื่อข่าว และพวกรวม 4 ราย ถูกปอท. กล่าวหาว่าได้โพสต์ข้อความในเฟซบุ๊กส่วนตัว เรื่องข่าวลือการรัฐประหารในสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ และขอให้ประชาชนกักตุนน้ำและอาหาร เมื่อเดือนสิงหาคม 2556 ซึ่งไม่ทราบความคืบหน้าของคดี

- **กรณีที่ถูกฟ้องร่วมกับข้อหาหมิ่นประมาทกษัตริย์** จำนวน 1 คดี

จะเห็นได้ว่าแนวโน้มของมาตรา 116 ในช่วงนี้เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่สังคมอยู่ในสภาพแบ่งขั้วทางการเมืองอย่างรุนแรง และฝ่ายการเมืองต่างๆ พยายามใช้ยุทธวิธีต่างๆ เพื่อผลักดันข้อเรียกร้องอย่างเข้มข้น จึงทำให้มักจะถูกนำมาใช้กับกรณีการจัดการชุมนุมขนาดใหญ่ เพื่อขับไล่รัฐบาลในขณะนั้น ผู้ถูกตั้งข้อหาส่วนใหญ่เป็นแกนนำที่มีอิทธิพลต่อการชุมนุม หลายกรณีมีลักษณะการกระทำที่ตามมาซึ่งอาจไปละเมิดต่อกฎหมายอื่นๆ เช่น การปิดถนน หรือการเข้ายึดสถานที่ราชการ ทำให้

²⁰ ความเห็นอัยการในคดีนี้ ยังระบุว่าการชุมนุมดังกล่าวไม่มีผู้ใดพกพาอาวุธมาในการชุมนุมและไม่มีผู้ใดใช้กำลังประทุษร้ายแก่ชีวิตและร่างกาย ไม่มีการบุกรุกเข้าไปยังสถานที่ราชการ ทั้งไม่ปรากฏว่ามีการทำลายทรัพย์สินของทางราชการ แม้จะปรากฏว่ามีการปิดกั้นถนนบริเวณที่มีการชุมนุม แต่ก็เป็นกรณีปิดกั้นในบางส่วน ซึ่งผู้ชุมนุมสามารถสัญจรไปมาได้ ถือได้ว่าเป็นการชุมนุมทางการเมืองโดยสงบ ปราศจากอาวุธ ดูใน สำนักข่าวประชาไท, “อัยการสั่งไม่ฟ้อง 4 เสือแดงเชียงรายชุมนุม ปี 52 ถูกรัฐบาลผิด พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ แฉข้อหา “ผู้บงการ””, สืบค้นวันที่ 23 มีนาคม 2561, จาก <https://prachatai.com/journal/2010/09/30913>

กรณีลักษณะนี้มักจะถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิด แต่หากศาลเห็นว่ายังเป็นการชุมนุมโดยสงบ ปราศจากอาวุธ ก็มักจะยกฟ้องคดี หรืออัยการมีการสั่งไม่ฟ้องคดีเสียก่อน

3.3 มาตรา 116 ในยุคคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

หลังการรัฐประหารของ คสช. การกล่าวหาและดำเนินคดีด้วยมาตรา 116 เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในประวัติศาสตร์การบังคับใช้มาตรานี้ จากข้อมูลของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน ตั้งแต่วันที่ 22 พ.ค. 2557 จนถึงสิ้นเดือนพ.ค. 2561 (เท่าที่ทราบ) พบว่ามีการดำเนินคดีด้วยมาตรา 116 แล้ว อย่างน้อย 41 คดี มีผู้ถูกดำเนินคดีแล้วอย่างน้อย 103 คน ความผิดตามมาตรา 116 หลังการรัฐประหาร 2557 ยังเป็นหนึ่งในหมวดความผิดที่ถูกประกาศ คสช.ฉบับที่ 37/2557 กำหนดให้ต้องถูกพิจารณาพิพากษาในศาลทหาร อีกทั้งพบว่าคดีส่วนใหญ่ยังมีเจ้าหน้าที่ทหารเป็นผู้กล่าวหาอีกด้วย

แนวนโยบายที่เห็นได้ชัดเจน คือในด้านเนื้อหาการแสดงออก การแสดงความคิดเห็น หรือนำเสนอข้อมูลคัดค้าน วิพากษ์วิจารณ์คณะรัฐประหาร หรือการใช้อำนาจของคสช. กลายเป็นลักษณะการแสดงออกที่ถูกดำเนินคดีมากที่สุด คือจำนวน 25 คดี²¹ นอกจากนั้นเป็นกรณีนำเสนอข้อมูลข่าวสารทางการเมืองที่คลาดเคลื่อน หรือไม่ตรงกับข้อเท็จจริง จำนวน 5 คดี²², กรณีแสดงความคิดเห็นตักเตือนเรื่องความยุติธรรมและการแยกประเทศ จำนวน 3 คดี²³, กรณีแสดงความคิดเห็นเรื่องร่างรัฐธรรมนูญก่อนหน้าการลงประชามติ ได้แก่ กรณีส่งจดหมายวิจารณ์ร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน 2 คดี และกรณีการแสดงออกที่เกี่ยวข้องกับอุปกรณ์เชิงสัญลักษณ์ ได้แก่ ชื่อน้ำสีแดงที่มีลายเซ็น พ.ต.ท.

²¹ อาทิเช่น คดีของจาตุรนต์ ฉายแสง ที่แถลงข่าววิพากษ์วิจารณ์การรัฐประหารที่สมาคมผู้สื่อข่าวต่างประเทศ, คดีของสมบัติ บุญงามอนงค์ โพสต์เฟซบุ๊กและทวีตเตอร์เชิญชวนให้ประชาชนคัดค้านการรัฐประหาร, คดีของสิทธิทัศน์วีริ และคดีของพลวัฒน์ โปรบโปปต์ต่อต้านการปกครองของคสช., คดีของพันธ์ศักดิ์ ศรีเทพ ที่ทำกิจกรรมพลเมืองรุกเดิน เพื่อคัดค้านการนำพลเรือนขึ้นศาลทหาร และคดีของปรีชา ที่มามอบดอกไม้ให้กำลังใจพันธมิตร, คดีของกลุ่มประชาธิปไตยใหม่ 14 คน จัดการชุมนุมต่อต้านการรัฐประหารในวันที่ 24 มิ.ย.2558, กรณีการโพสต์วิพากษ์วิจารณ์คสช. โดยบุคคลที่มีชื่อเสียง เช่น วัฒนา เมืองสุข, ประวิตร โรจนพฤกษ์ หรือ ร.ท.หญิงสุณิสา เลิศภควัต (หมวดเจี๊ยบ) รวมทั้งกรณีแกนนำการชุมนุมในช่วงปี 2561 ที่เคลื่อนไหวเรียกร้องคสช. ให้กำหนดวันเลือกตั้งที่ชัดเจน

²² ได้แก่ กรณีชัชวาลย์ ผู้สื่อข่าวอิสระ นำเสนอภาพและข่าวการต่อต้านรัฐประหารผิดวัน, กรณีชญาภา โพสต์ข่าวลือเรื่องการรัฐประหารซ้อน, กรณีรินดา โพสต์ข่าวลือเรื่องพล.อ.ประยุทธ์และภรรยา โอนเงินหมื่นล้านไปยังประเทศสิงคโปร์, กรณีพระสนธิวงศ์ โพสต์ข้อความเรื่องการกระทำรุนแรงของดีเอสไอต่อวัดพระธรรมกาย, กรณีเมืองอาจ อดีตโฆษกวัดพระธรรมกาย กล่าวและโพสต์ข้อความเรื่องการใช้ความรุนแรงของเจ้าหน้าที่รัฐในวัดพระธรรมกาย

²³ ทั้งหมดเป็นกรณีการตีปายข้อความ "ประเทศนี้ไม่มีความยุติธรรม ภูเขาแยกประเทศ" ในจังหวัดเชียงรายและพะเยา โดยผู้ถูกดำเนินคดีทั้งสามคดี เป็นกลุ่มผู้ต้องหา 3 รายเดียวกัน

ทักษิณ ชินวัตร จำนวน 2 คดี แต่ทั้งหมดนี้แม้ไม่ได้เป็นการแสดงความคิดเห็นต่อ คสช. โดยตรง ก็มีลักษณะที่เป็นการแสดงออกที่จะกระทบไปถึงอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติด้วยเช่นกัน ส่วนที่เหลือเป็นกรณีแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์จำนวน 2 คดี และกรณีไม่ทราบรายละเอียดการกล่าวหาแน่ชัดอีก 2 คดี

หากพิจารณาโดยรูปแบบการแสดงออก แนวโน้มส่วนใหญ่แตกต่างออกไปจากช่วงความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างเสื้อสีเสื้อข้างต้น ที่การกล่าวหาดำเนินคดีมักเกิดจากการชุมนุมเคลื่อนไหวขนาดใหญ่ มีประชาชนเข้าร่วมจำนวนมาก แต่หลังรัฐประหาร 2557 ปรากฏว่ามีถึง 16 คดี ที่ถูกดำเนินคดีจากการแสดงความคิดเห็นหรือนำเสนอข้อมูลในโลกออนไลน์ อย่างการจัดทำเพจหรือการโพสต์เฟซบุ๊ก, มีจำนวน 8 คดี ที่เป็นการแสดงออกในลักษณะการติตป้ายหรือเผยแพร่เอกสาร อย่างจดหมายหรือใบปลิว, มีจำนวน 7 คดี ที่เป็นการกล่าวปราศรัยในการชุมนุมขนาดเล็ก หรือการอภิปรายสาธารณะต่างๆ และมีอีกอย่างน้อย 3 คดี เป็นกรณีที่เพียงแค่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการชุมนุมทางการเมือง โดยไม่ได้กล่าวปราศรัยใดๆ

หากดูในรายละเอียดข้อกล่าวหา ยังสะท้อนให้เห็นแนวทางการใช้อำนาจของคณะรัฐประหาร ที่มุ่งปิดกั้นการวิพากษ์วิจารณ์ การชุมนุมโดยสงบ การเสียดสีล้อเลียน หรือการเผยแพร่ข้อมูลที่ให้ผลทางลบต่อผู้ถืออำนาจ อาทิเช่น

- คดี 8 แอดมินที่จัดทำเพจเฟซบุ๊กชื่อ “เรารัก พล.อ.ประยุทธ์” ถูกกล่าวหาตามมาตรา 116 (2) โดยระบุว่าเพจดังกล่าวมีเนื้อหาเป็นการโจมตีรัฐบาล และพล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา คนทั่วไปที่เข้ามาอ่านเนื้อหาในเพจจะรู้สึกว่รัฐบาล และนายกรัฐมนตรีเป็นตัวตลก ไร้ความสามารถในการบริหารประเทศ เกลียดชัง ต่อด้านไม่สนับสนุนอำนาจการบริหารประเทศของรัฐบาลและนายกรัฐมนตรี พวกที่ขอความรุนแรงอาจเกิดความกระด้างกระเดื่อง หรือก่อความไม่สงบขึ้นในประเทศได้
- กรณีของฐนกร ในส่วนของมาตรา 116 ถูกฟ้องจากการโพสต์รูปแผนผัง “เปิดปมการทุจริตอุทยานราชภักดิ์” ซึ่งมีรูปของคณะรักษาความสงบแห่งชาติหลายคนในผัง ลงในเฟซบุ๊กส่วนตัว ซึ่งทำให้บุคคลที่ได้เห็นภาพเข้าใจว่าบุคคลในภาพมีความเกี่ยวข้องกับการทุจริต ลดทอนความน่าเชื่อถือของรัฐบาลต่อประชาชนทั่วไป จึงเป็นการทำให้เกิดความปั่นป่วนหรือกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน ถึงขนาดที่จะก่อความไม่สงบขึ้นในราชอาณาจักร และโดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายต่อความมั่นคงของประเทศ

- คดีของชัชวาลย์ นักข่าวอิสระ ถูกกล่าวหาจากการส่งภาพและข่าวการชุมนุมต่อต้านรัฐประหารที่จังหวัดลำพูนให้สำนักข่าวผู้จัดการ ระบุนวนคลาดเคลื่อนจากเหตุที่เกิดขึ้นจริง โดยวันเวลาที่ระบุไม่ได้มีการชุมนุมเกิดขึ้นแต่อย่างใด ซึ่งต่อมาสำนักข่าวก็ได้ลบข่าวดังกล่าวออก แต่กลับถูกเจ้าหน้าที่ทหารแจ้งความดำเนินคดีในข้อหามาตรา 116 โดยเห็นว่าเป็นข้อมูลข่าวสารที่ก่อให้เกิดความสับสน ยั่วยุปลุกปั่นให้เกิดความขัดแย้ง ซึ่งย่อมเล็งเห็นได้ว่าสามารถก่อให้เกิดความปั่นป่วนหรือกระด้างกระเดื่องฯ คดีนี้ ศาลทหารมีคำพิพากษายกฟ้องหลังจากจำเลยต่อสู้คดี โดยเห็นว่าการกระทำของจำเลยเป็นเพียงการนำเสนอข่าวในเหตุการณ์ประจำวัน
- คดีของพันธ์ศักดิ์ นักกิจกรรมทำกิจกรรมพลเมืองรุกเดิน ถูกฟ้องว่าได้โพสต์เฟซบุ๊กส่วนตัวว่า “จุดเริ่มต้น ไปบอกว่าพลเรือนต้องไม่ขึ้นศาลทหาร พบกันที่... (สถานที่และเวลา) ... พร้อมแผนที่แสดงจุดนัดพบ” ผู้กล่าวหาระบุว่าโพสต์ดังกล่าวมีเจตนาให้ประชาชนทั่วไปมาร่วมชุมนุมทางการเมือง เพื่อต่อต้านการดำเนินคดีบุคคลพลเรือนในศาลทหาร ทั้งที่ในห้วงเวลาดังกล่าวมีประกาศ คสช.ห้ามชุมนุมทางการเมืองตั้งแต่ห้าคนขึ้นไป การกระทำความดังกล่าวจึงเป็นความผิดต่อความมั่นคงของรัฐ
- คดีไปรยใบปลิวของพลวัฒน์ จำเลยถูกกล่าวหาได้จัดทำใบปลิวมีข้อความว่า “ตื่น และลุกขึ้นสู้ได้แล้ว ผู้รักประชาธิปไตยทุกคน” “เผด็จการจงพินาศ ประชาธิปไตยจงเจริญ” พร้อมภาพชูสามนิ้ว ไปโปรยในพื้นที่จังหวัดระยอง
- คดีของธีรวรรณ ถูกกล่าวหาจากการถือชนน้ำสีแดงและถือภาพโปสเตอร์สวัสตีวันสงกรานต์ ปีใหม่ไทย ซึ่งมีรูปภานายทักษิณ ชินวัตร และนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี ให้นักข่าวหนังสือพิมพ์ไทยรัฐถ่ายรูป และนำไปเผยแพร่เป็นข่าวหน้าหนึ่ง ซึ่งผู้กล่าวหาเห็นว่าพฤติการณ์ดังกล่าวเป็นความผิดตามมาตรา 116 (2) ต่อมาอัยการทหารสั่งไม่ฟ้องคดีนี้
- คดีของรินดา ที่ถูกกล่าวหาจากการโพสต์ข้อความว่าล้อเรื่องพล.อ.ประยุทธ์ และภรรยาทุจริตภาษี โอนเงินไปประเทศสิงคโปร์หลายหมื่นล้านบาท คดีนี้อัยการทหารสั่งฟ้องคดี โดยระบุว่าข้อความจะทำให้ประชาชนที่ได้อ่านตื่นตกใจ ทั้งยังเป็นการทำลายความน่าเชื่อถือของผู้นำประเทศ โดยประสงค์จะให้เกิดความปั่นป่วนหรือกระด้างกระเดื่องฯ แต่หลังฟ้อง ศาลเห็นเองว่าไม่เข้าข่ายความผิดฐานยุยงปลุกปั่น เป็นเพียงการหมิ่นประมาทโดยโฆษณา จึงสั่งจำหน่ายคดี ต่อมาทาง ปอท.ได้นำคดีนี้ไปฟ้องในข้อหาตามพ.ร.บ.คอมพิวเตอร์แทน

- คติของวัฒนา เมืองสุข ถูกกล่าวหาจากการโพสต์เฟซบุ๊กเรื่อง "หมุดที่หายเป็นสมบัติของชาติ" โดยระบุว่ารัฐบาลสมควรถูกประณามเพราะหมุดคณะราษฎรที่สูญหายไปอยู่ในบริเวณเขตพระราชฐาน แต่ไม่มีปณูรักษาวีได้ รัฐบาลจึงต้องรับผิดชอบหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ หากทำไม่ได้ก็เท่ากับรัฐบาลรู้เห็นกับฝ่ายต่อต้านประชาธิปไตย ผู้กล่าวหาระบุว่าข้อความดังกล่าวทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจผิด มีทัศนคติไม่ดีและเกลียดชังรัฐบาลที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง เป็นการปลุกกระแสกลุ่มคนที่มีความคิดเกลียดชังรัฐบาลเผด็จการ และต้องการต่อต้านการทำงานของรัฐบาล เพื่อเป็นการชักชวนให้กลุ่มคนดังกล่าวและประชาชนออกมาเคลื่อนไหว เพื่อทำให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมือง

ตัวอย่างคดีดังกล่าว ล้วนมีลักษณะเป็นการดำเนินการกับการแสดงความคิดเห็นที่มีลักษณะต่อต้าน คสช. หรือพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา มีการตีความให้ คสช. รัฐบาล หรือนายกรัฐมนตรี เท่ากับ “รัฐ” การแสดงความคิดเห็นหรือเผยแพร่ข้อมูลทางลบต่อผู้ปกครอง ทำให้ประชาชนเห็นรัฐบาลเป็น “ตัวตลก” หรือเกิดความรู้สึกเกลียดชังรัฐบาล กลับกลายเป็นเรื่องความมั่นคงของรัฐ ที่จะก่อให้เกิดความปั่นป่วนและกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน ถึงขนาดที่จะก่อความไม่สงบฯ

การกล่าวหายังมีลักษณะเป็น “การคาดเดา” เอาเองของผู้กล่าวหาค่อนข้างสูง ว่าการแสดงความคิดเห็นหรือเผยแพร่ข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับผู้ปกครอง แม้ในระดับการเผยแพร่ที่เล็กน้อยเพียงใดก็ตาม อย่างการถือขันน้ำที่มีลายเส้นอดีตนายกรัฐมนตรื การโพสต์เฟซบุ๊กที่มีคนอ่านไม่มากนัก หรือการทำกิจกรรมเดินเท้าเพียงลำพัง จะทำให้เกิดผลตามความผิดในมาตรา 116 ทั้งยังมีการตีความเรื่องการเชิญชวนให้ไปร่วมกิจกรรมทางการเมืองว่าเป็นการชักชวนให้ประชาชนล่องละเมิดกฎหมายแผ่นดิน โดย “กฎหมาย” ในที่นี้ ถูกทำให้หมายถึงคำสั่งของคณะรัฐประหารเรื่องห้ามการชุมนุมทางการเมือง

การใช้มาตรา 116 ดำเนินคดีเหล่านี้ สะท้อนถึงลักษณะการใช้กฎหมายแบบอำนาจนิยม ที่รัฐถูกทำให้หมายถึงบุคคลหรือคณะบุคคลเพียงกลุ่มเดียว ทั้งการใช้กล่าวหาลักษณะนี้ยังทำให้กฎหมายกลายเป็นเครื่องมือของรัฐในการกำกับควบคุมประชาชน จัดการฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง ไม่ใช่กฎหมายในฐานะเครื่องมือในการจำกัดอำนาจรัฐและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชน²⁴ ในแง่

²⁴ ดูเรื่องวัฒนธรรมการใช้กฎหมายแบบอำนาจนิยมใน สงกรานต์ ป่องบุญจันทร์, “เดินมิตรภาพ: ปฏิบัติการสร้างวัฒนธรรมทางกฎหมายจากเบื้องล่าง”, สืบค้นวันที่ 22 มีนาคม 2561, จาก <https://prachatai.com/journal/2018/01/75054>

หนึ่งการตีความและบังคับมาตรา 116 ในยุค คสช. ปัจจุบัน จึงมีลักษณะเป็นการตีความกฎหมายแบบระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่ผู้ปกครองถูกทำให้เท่ากับ “รัฐ”

โดยปกติในกรณีที่มีการใส่ความบุคคลโดยไม่เป็นความจริง ในทางกฎหมายก็สามารถใช้ข้อหาเรื่องการหมิ่นประมาทมาดำเนินการได้ โดยผู้เสียหายสามารถไปแจ้งความร้องทุกข์ด้วยตนเอง การใช้ข้อหาที่อยู่ในหมวดความมั่นคงและมีลักษณะเป็นอาญาแผ่นดินเช่นนี้ มาดำเนินการทางการเมือง ยิ่งสะท้อนถึงการที่เจ้าหน้าที่รัฐใช้อำนาจแบบอำนาจนิยมเพิ่มมากขึ้น

ที่น่าสนใจ คือในจำนวนทั้งหมดนี้ มีจำนวน 8 คดีแล้ว ที่อัยการทั้งอัยการทหารและอัยการพลเรือนมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี เนื่องจากเห็นว่าไม่เข้าองค์ประกอบความผิดมาตรา 116 หรือศาลเห็นว่าไม่เข้าองค์ประกอบความผิด จึงให้จำหน่ายคดี การกล่าวหาดำเนินคดีจึงมีลักษณะเป็นการมุ่งสร้างภาระทางคดี ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องใช้หลักทรัพย์จำนวนมากในการประกันตัว (ข้อหานี้ ศาลกำหนดหลักทรัพย์ประกันขั้นต่ำ 1 แสนบาทขึ้นไป) บางรายถูกคุมขังระหว่างไม่มีหลักทรัพย์ประกันตัว ต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการต่อสู้คดี โดยเฉพาะในศาลทหารที่ใช้เวลาการต่อสู้คดีค่อนข้างยาวนาน ส่งผลต่อการใช้ชีวิตหรือการทำกิจกรรมทางการเมืองต่อไป

นอกจากนั้น การใช้กฎหมายลักษณะนี้ยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมในวงกว้าง ทำให้เกิดความหวาดกลัวในการแสดงความคิดเห็นหรือออกมาเคลื่อนไหวทางการเมือง เนื่องจากเห็นตัวอย่างจากผู้แสดงออกถูกดำเนินคดีจำนวนมาก ในแง่การดำเนินคดีมาตรานี้ในยุคของคสช. จึงมีลักษณะเป็นการที่เจ้าหน้าที่รัฐใช้การดำเนินคดีเพื่อปิดกั้นการแสดงออกของประชาชน ระงับการวิพากษ์วิจารณ์หรือการเคลื่อนไหวมีส่วนร่วมของประชาชนต่อรัฐบาล และส่งผลกระทบต่อการใช้เสรีภาพในการแสดงออกของสังคมทั้งสังคมอีกด้วย

ทั้งการรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ และ คสช. ยังเป็นการรัฐประหารสองครั้งสำคัญในสังคมไทยที่คณะรัฐประหารสามารถถือครองอำนาจรัฐได้ในระยะยาว²⁵ มีการใช้อำนาจค่อนข้างเบ็ดเสร็จในการปกครองและควบคุมสังคม การบังคับใช้มาตรา 116 ดังกล่าวข้างต้นในทั้งสองช่วงเวลา จึงเกิดขึ้นในบริบทของการพยายามควบคุมการแสดงออกทางการเมือง และมุ่งปกครองสังคมอย่าง

²⁵ รัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 สร้างระบอบปกครองของเผด็จการทหารที่ต่อเนื่องยาวนานที่สุดในการเมืองไทย แม้จอมพลสฤษดิ์จะถึงแก่อสัญกรรมในปี พ.ศ.2506 แต่ระบอบยังดำรงอยู่สืบเนื่องมาโดยจอมพลถนอม กิตติขจร กว่าจะมีการจัดการเลือกตั้งครั้งแรกหลังรัฐประหาร 2501 คือเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2512 รวมเวลาครองอำนาจ 10 ปี 3 เดือนเศษ ขณะที่การรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ก็นับได้ว่าคณะรัฐประหารครั้งนี้ถือครองอำนาจในระยะยาวนานเป็นอันดับที่สองแล้วในบรรดาการรัฐประหารทั้งหมด คือมากกว่า 4 ปี แล้ว

เข้มข้นของคณะรัฐประหาร กฎหมายมาตรานี้จึงกลายเป็นเครื่องมือประการหนึ่งในการค้ำจุนระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยมในสังคมไทยที่เกิดขึ้นหลังการรัฐประหารทั้งสองครั้ง²⁶

4. บทสรุป

บทความนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่าการตีความและบังคับใช้ “กฎหมาย” ไม่ใช่สิ่งที่อยู่ปลอดภัยไปจากระบบการเมือง หรือบริบทที่อยู่เหนือบริบทของสังคมในแต่ละช่วงเวลา ข้อหาขู่ยิงปลุกปั่นในประเทศไทยเป็นตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนถึงการที่ระบอบการปกครองส่งอิทธิพลถึงลักษณะการตีความและการบังคับใช้กฎหมาย ทั้งรูปแบบการบังคับใช้กฎหมายเองก็ย้อนกลับไปค้ำจุนระบอบการปกครอง โดยเฉพาะการปกครองในระบอบเผด็จการอำนาจนิยมในสังคมไทย

ที่มาของข้อหาขู่ยิงปลุกปั่นสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมการเมืองไทยมาตั้งแต่ต้น โดยก่อเกิดภายใต้รัฐธรรมนูญสิทธิราชย์ ได้รับอิทธิพลทางกฎหมายจากตะวันตก แต่ตัวบทก็ถูกปรับให้เข้ากับลักษณะของสังคมไทย และการปรับแก้ไขตัวบทแต่ละครั้งต่อมาก็สัมพันธ์กับสถานการณ์ทางการเมืองมาจนถึงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475

การตีความและการบังคับใช้ข้อหานี้ในเวลาต่อมา ก็สัมพันธ์กับระบอบการเมืองและลักษณะของผู้ปกครองในสังคม ก่อน 2475 การวิพากษ์วิจารณ์ดิชมรัฐบาลหรือกฎหมายบ้านเมืองมีแนวโน้มที่จะเป็นความผิดในข้อหาขู่ยิงปลุกปั่นไปด้วย แต่หลัง 2475 ภายใต้บทบัญญัติข้อยกเว้นความผิดที่ถูกเพิ่มเติมเข้ามา การวิพากษ์วิจารณ์ดิชมแม้จะไม่เหมาะสม ก็เป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับมากขึ้น

ความคลุมเครือของตัวบท และความเสมือนร้ายแรงของข้อหานี้ กลายเป็นช่องว่างที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและเจ้าหน้าที่รัฐในแต่ละช่วงเวลา ฉวยใช้มาตรา 116 มาเป็นเครื่องมือทาง

²⁶ “ระบอบอำนาจนิยม” หรือ Authoritarian regimes หมายถึงรูปแบบหนึ่งของรัฐบาลที่รวบอำนาจในการบริหารและการปกครองมาจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่ม บริหารและปกครองประเทศในลักษณะที่ใช้อำนาจในลักษณะต่างๆ ตามอำเภอใจเพื่อควบคุมผู้ใต้ปกครองเอาไว้ โดยในบางระบอบ ผู้ปกครองใช้อำนาจดิบหรือความรุนแรงโดยตรงในการปกครอง เช่น การสังหาร การอุ้มหาย การซ้อมทรมาน เป็นต้น ขณะที่บางระบอบการใช้อำนาจการควบคุมปิดกั้นประชาชนในนามของกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรม ในทางวิชาการมีการแยกความแตกต่างระหว่างการปกครองในระบอบนิติรัฐ (rule of law) ซึ่งให้ความสำคัญกับการใช้กฎหมายเพื่อตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจรัฐ และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน กับระบอบการปกครองโดยกฎหมาย (rule by law) ซึ่งมีการใช้กฎหมายในลักษณะละเมิดสิทธิเสรีภาพประชาชน และกำกับควบคุมเสรีภาพในการแสดงออกในสังคม ดูการศึกษาเรื่องกฎหมายกับศาลในระบอบอำนาจนิยมเพิ่มเติมใน Tamir Moustafa, “Law and Courts in Authoritarian Regimes,” The Annual Review of Law and Social Science 10 (2014): 281-99.

การเมืองในการดำเนินคดีกับประชาชน โดยเฉพาะในยุคเผด็จการทหารหลังการรัฐประหาร ซึ่งรัฐบาลมีความชอบธรรมทางการเมืองน้อย การใช้กฎหมายในการปิดกั้น ปิบบังคับ และควบคุมสังคม จึงมีบทบาทสำคัญ โดยเฉพาะในหลังการรัฐประหารครั้งที่คณะรัฐประหารมุ่งหมายจะครองอำนาจในระยะยาว และพยายามควบคุมสังคมการเมืองอย่างเข้มข้น ตั้งแต่ยุคจอมพลสฤษดิ์ในช่วงหลัง 2501 และยุคของคณะรักษาความสงบแห่งชาติในปัจจุบัน ที่มีการใช้กฎหมายข้อหานี้ในลักษณะที่ตีความให้ “ผู้ปกครอง” กลายเป็น “รัฐ” การวิพากษ์วิจารณ์หรือนำเสนอข้อมูลในเชิงลบของผู้นำ ถูกทำให้กลายเป็นเรื่องของการสร้างความปั่นป่วนหรือกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน ทำให้เกิดความไม่สงบและความวุ่นวายในสังคม ผู้ถูกกล่าวหาดำเนินคดีส่วนใหญ่ก็เป็นนักกิจกรรมหรือประชาชนที่คัดค้านการรัฐประหาร หรือฝ่ายตรงข้ามกับผู้ปกครองเป็นหลัก ข้อหานี้จึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือในการปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงออกในสังคมไทย

การปล่อยให้การตีความและการใช้กฎหมายลักษณะนี้ดำเนินต่อไป จะยิ่งทำให้ “กฎหมายความมั่นคง” มาตรฐานนี้ สามารถถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองโดยผู้ปกครองและเจ้าหน้าที่รัฐในอนาคต ทั้งยังส่งผลถึงหลักนิติรัฐในระยะยาวต่อไปอีกด้วย

References

- “กสม.-นักกฎหมาย ชี้ รัฐใช้ ม.116 เป็นเครื่องมือปิดปาก พร้อมจับปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม.” [State uses Article 116 to be the tools to restrict Freedom of Expression, NHRC and lawyer says]. Freedom of Expression Documentation Center. Accessed March 28, 2018. <https://ilaw.or.th/node/4610>. (in Thai)
- “มาตรา 116: เมื่อข้อหา “ยุยงปลุกปั่น” ถูกใช้เป็นเครื่องมือปิดกั้นการแสดงออก” [Article 116: When Sedition law become the tools to restrict Freedom of Expression]. Freedom of Expression Documentation Center. Accessed March 28, 2018. <https://freedom.ilaw.or.th/blog/>. (in Thai)
- “ศาลพิพากษายกฟ้อง ‘พันธมิตร’ คดีมีอบดากระจายไล่รัฐบาลสมัคร.” [Court Judge dismisses 'PDRC' protest against Samak Government cases]. Bangkok Biz News. Accessed March 23, 2018. <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/765461>. (in Thai)
- “อัยการสั่งไม่ฟ้อง 4 เสื้อแดงเชียงราย ชุมนุม ปี 52 ลุ่นปิ่นต่อผิด พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ แฉข้อหา ‘ผู้บงการ’” [The Prosecutors not to indict four Chiang Rai red shirts in 2009 Protest]. Prachatai. Accessed March 23, 2018. <https://prachatai.com/journal/2010/09/30913>. (in Thai)
- Chris Baker, and Pasuk Phongpaichit. *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย* [A Contemporary History of Thailand]. Bangkok: Matichon Publishing, 2014. (in Thai)
- Jitti Tingsaphat. *คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ตอน 1* [Introduction to Criminal Law Code: Sector 2 Chapter 1]. Bangkok: Kung Siam Printing Group Company Publishing, 1993. (in Thai)
- Kanit Na Nakorn. *กฎหมายอาญาภาคความผิด* [Criminal Law: Offenses]. (8th Edition). Bangkok: Winyuchon Publishing, 2000. (in Thai)
- Loos, Tamara. *Subject Siam: Family, Law and Colonial Modernity in Thailand*. Bangkok: Silkworm Books, 2002.
- Moustafa, Tamir. “Law and Courts in Authoritarian Regimes.” *The Annual Review of Law and Social Science* 10 (2014): 281-299.

- Nakarin Mektrairat. *ความคิด ความรู้ และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม* [Concept, Knowledge and Political Power in Siam Revolution]. (2th Edition). Bangkok: Same Sky Books Publishing, 2003. (in Thai)
- Nakorn Kempalee. (Monk). *คำพิพากษาคดีประวัติศาสตร์ศาลทหารกรุงเทพ* [Bangkok Military Court Decision in History Cases]. Bangkok: Printing Center Publishing, 1966. (in Thai)
- Noppon Archamas. “การบังคับใช้ศาลทหารต่อพลเรือน: ประวัติศาสตร์การเมืองว่าด้วยกลไกการปกครองของระบอบอำนาจนิยมในประเทศไทย” [Military Court Enforcement to Civilian: Political History about Government Mechanism of Authoritarian Regime in Thailand]. In *ตุลาการธิปไตย ศาล และการรัฐประหาร* [Judiciary, Court and Coup]. Bangkok: Thai Lawyers for Human Rights, 2018. (in Thai)
- Somchai Preechasinlapakun. *การวิจัยกฎหมายทางเลือก: แนวคิดและพรมแดนความรู้* [Alternative Legal Research: Concept and Knowledge Border]. Bangkok: Winyuchon Publishing, 2015. (in Thai)
- Songkrant Pongboonjun. “เดินมิตรภาพ: ปฏิบัติการสร้างวัฒนธรรมทางกฎหมายจากเบื้องล่าง” [Friendship Walk: Movement for construction legal culture from below]. Prachatai. Accessed March 22, 2018. <https://prachatai.com/journal/2018/01/75054>. (in Thai)
- Streckfuss, David. *Truth on Trial in Thailand: Defamation, Treason and lèse-majesté*. London and New York: Routledge, 2011.
- Suk Payrinawin (Lieutenant General). *ธรรมนูญศาลทหาร ประมวลกฎหมายอาญาทหาร วินัยทหาร กฎอัยการศึก* [Military Court Code, Military Criminal Law, Military Discipline and Martial Law]. Bangkok: Thammasat University, 1972. (in Thai)
- Supan Phunphat. *คำอธิบายเรียงมาตราประมวลกฎหมายอาญา* [Introduction to Criminal Law Code: Sort of Section]. Bangkok: Niti Bunnakhan Publishing, 1993. (in Thai)
- Thongbai Thongpoi. (1991). *คอมมิวนิสต์ลาตยว: บันทึกเรื่องราวการต่อสู้ของผู้ต้องหาคอมมิวนิสต์ในคุกลาตยว* [Ladyao Communists: Story about Struggle of Communists in Ladyao Prison]. (2th edition). Bangkok: Khaofang Publishing, 1991. (in Thai)
- Yud Sang-Utai. *คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127* [Introduction to the Penal Code of Siam R.S. 127]. (6th Edition). Bangkok: Winyuchon Publishing, 2005. (in Thai)